

Interventie

Schoolsout

Samenvatting

Doelgroep

SchoolsOUT is een programma dat scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en het ROC ondersteunt om structureel aandacht te besteden aan het realiseren van een positieve norm ten aanzien van seksuele diversiteit. De uiteindelijke doelgroep zijn alle leerlingen in het PO- en VO-onderwijs en op het ROC. Daarbinnen is er specifiek aandacht voor de leerlingen die zich (ook) aangetrokken voelen tot dezelfde sekse, of twijfelen over hun genderidentiteit. Intermediaire doelgroep zijn onder andere de directies en medewerkers van scholen, de bestuurders van de koepels en de politiek verantwoordelijken voor het emancipatie en onderwijsbeleid.

Doel

Het doel is realiseren van een positieve norm ten aanzien van seksuele diversiteit. Hiermee bedoelen we dat jongeren weten dat er naast heteroseksuele leerlingen, LHBT leerlingen zijn, dit normaal vinden, zich niet negatief over hen uitlaten, hen niet anders of negatief behandelen en open staan voor contact zoals zij dat hebben met overige klasgenoten. Dit draagt uiteindelijk bij aan een veiliger schoolklimaat voor alle leerlingen.

Aanpak

SchoolsOUT bestaat uit twee elementen die elkaar versterken:

- Programma van interventies op individuele scholen met een aanpak op maat
- Regio- en stadsbrede aanpak ter ondersteuning van die individuele aanpak op scholen.

Ad a.) De scholen zelf zijn de belangrijkste uitvoerders. Binnen scholen wordt een contactpersoon of een werkgroep ingesteld als initiatiefnemer(s). Samen met schoolleiding, leraren, medewerkers en leerlingen wordt gewerkt aan een positieve norm t.a.v. seksuele diversiteit. Scholen worden daarbij ondersteund door de projectleider, COC- voorlichters en eventueel aanbieders van interventies in de vorm van theatervoorstellingen.

Er is een uitgebreid handboek van SchoolsOUT ontwikkeld en een website (www.schoolsoutweb). Daar staan 72 activiteiten in een menukaart die op maat ingezet kunnen worden, afhankelijk van de mogelijkheden en de wensen van de school zelf. De interventies op deze menukaart zijn gericht op vier verschillende pijlers:

Beleid en regelgeving
Educatie
Zorg, signalering en begeleiding
Zichtbaarheid

SchoolsOUT maakt op schoolniveau gebruik van de werkwijze van de effectieve Gezonde School aanpak, een methodiek gericht op een integrale en structurele aanpak op het gebied van gezondheid en onderwijs.

Ad b.) Het creëren van een veilig en homopositief schoolklimaat wordt sterk gestimuleerd als alle scholen in een stad of regio daaraan willen werken en dit beleid ook gesteund wordt door het bovenschools management en de lokale politiek. De projectleider coördineert en verbindt binnen de stadsbrede aanpak de betrokken partijen.

Materiaal

Er is een handboek beschikbaar, waarin het project en de achtergronden worden toegelicht en alle interventies uit de menukaart worden beschreven, inclusief eventuele aanbieders. Deze informatie staat ook op de website (

Onderbouwing

Het theoretisch kader van SchoolsOUT is gebaseerd op de volgende theorieën en strategieën: De interventies die gericht zijn op het beïnvloeden van normen en waarden van individuele leerlingen grijpen terug op groepsdynamische theorieën en het belang van interpersoonlijk contact tussen leerlingen. Voor het beïnvloeden van de sociale norm binnen een organisatie als een school maken we gebruik van de theorieën van Hofstede en Hofstede. Het beïnvloeden van de sociale norm op schoolniveau sluit ook aan bij de opvattingen van Olweus (1993) in zijn aanpak van pestgedrag op school. Op schoolniveau wordt gebruik gemaakt van de werkwijze van de Gezonde Schoolmethode. Voor de implementatie op stedelijk en regionaal niveau maken we gebruik van het implementatiemodel van Fleuren, Wiefferink en Paulussen (2004). De Gezonde schoolmethode en het implementatiemodel vormen de basis voor de intermediaire en randvoorwaardelijke doelen.

Onderzoek

Er zijn twee onderzoeken die aanwijzingen geven voor de effectiviteit van SchoolsOUT. Uit het Emovo onderzoek van 2011, dat uitgevoerd wordt onder alle jongeren in klas 2 en klas 4 van het voortgezet onderwijs, blijkt een sterke verbetering van de positieve norm t.o.v. 2007 en 2003 en ook een betere score t.o.v. regio's waar geen SchoolsOUT is uitgevoerd.

Er is aanvullend onderzoek op deze gegevens uitgevoerd om determinanten van homonegativiteit te onderzoeken en na te gaan of de wijze van blootstelling aan SchoolsOUT daar invloed op heeft. Op een aantal aspecten is dat het geval, onder andere de rol die scholen spelen in het beïnvloeden van sociale attitude. Het onderzoek maakt aannemelijk dat SchoolsOUT effectief is.

Erkenning

Erkend door

Deelcommissie jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering d.d 17-04-2014

Oordeel: Goed onderbouwd

Toelichting:

SchoolsOut is goed uitgewerkt en biedt een mix van activiteiten die aan te passen is aan de specifieke wensen en cultuur van de school. Sterk is dat de basismenukaart inzicht geeft in wat minimaal noodzakelijk is voor een goede aanpak van homonegativiteit. Het is ook positief dat Schoolsout zich niet alleen op de scholier richt, maar ook op de bredere omgeving.

1. Probleemomschrijving

1.1 Probleem

SchoolsOUT is ontwikkeld om binnen het onderwijs homonegativiteit te verminderen en homopositiviteit te bevorderen. Veilig onderwijs en veilige scholen zijn een fundamenteel grondrecht voor leerlingen en medewerkers in het onderwijs. Lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender leerlingen en -medewerkers (kortweg LHBT's) ervaren echter vaak onveiligheid in onderwijsinstellingen. Een onveilige school wordt gekenmerkt door een sfeer van negativiteit tegenover personen (leerlingen en medewerkers) die afwijken van wat - in de ogen van de meerderheid - normaal is. De negativiteit uit zich in uitsluiting, pestgedrag en soms gewelddadigheden. Het management van de school en de docenten zijn tevens onvoldoende in staat op te treden tegen deze negativiteit.

LHBT jongeren zijn een omvangrijke groep. Twintig procent van de jongeren fantaseert wel eens over seks met iemand van hetzelfde geslacht en uiteindelijk zeven tot tien procent van de bevolking noemt zich LHBT. De heteronorm in het (voortgezet) onderwijs is zo overheersend, dat er weinig tot geen ruimte is voor een bespreekbare en zichtbare niet-heteroseksuele gerichtheid (Overbeek en Renkens, 1998).

Onderzoek laat zien dat jongeren die niet hetero zijn en LHBT-docenten het schoolklimaat onveilig vinden (SCP, 2010). Een ruime meerderheid van de LHBT-jongeren die uit de kast zijn (91 procent) meldt dat zij weleens een negatieve ervaring of reactie hebben gehad vanwege hun seksuele voorkeur. Ongeveer een op de twintig jongeren krijgt minstens wekelijks met iets negatiefs te maken. Het gaat vooral om pesten, vervelende opmerkingen of belachelijk gemaakt worden, maar ook roddelen, negeren of fysiek geweld. Uit onderzoek van het COC (2003) blijkt dat ruim 70 procent van de LHBT-leerlingen dergelijke problemen heeft meegemaakt .

De sociale onveiligheid op scholen raakt niet alleen LHBT-leerlingen en -medewerkers, maar beïnvloedt de school (alle leerlingen en personeel) als geheel.

Onderzoek van het SCP (2010) laat zien dat seksuele diversiteit een lastig onderwerp is op scholen. Het probleem is maatschappelijk urgent. De Tweede Kamer heeft daarom de minister opgedragen het thema seksuele diversiteit te verankeren in de kerndoelen. Per 1 december 2012 is de verplichte uitvoering van het behandelen van deze kerndoelen in werking getreden.

1.2 Spreiding

De mate van tolerantie van de omgeving voor LHBT's is een belangrijke factor voor een veilige sociale omgeving en een veilige school. Uit het onderzoek op de EMOVO monitor onder alle leerlingen van de 2e en 4e klassen uit het voortgezet onderwijs blijkt dat meisjes veel toleranter staan ten opzichte van uitingen van homoseksualiteit dan jongens. Allochtone jongeren staan daar negatiever tegenover dan autochtone jongeren (GGD Nijmegen, 2012).

Op het niveau van een school zijn verschillen in de mate waarin een school en diens leerlingen tolerant staan ten opzichte van LHBT. Voor HAVO/VWO-scholen in de Nijmeegse regio lag het percentage dat 2 vrouwen of mannen die verliefd waren niet raar of verkeerd vonden tussen de 85% en 97%, terwijl dat voor het VMBO tussen de 74-96% lag. Het ROC scoorde nog iets beter dan het VMBO (Test je leefstijl, 2012). Hier ligt het percentage op 86 %.

De algemene trend onder jongeren is dat de sociale acceptatie van LHBT's de afgelopen jaren toeneemt (EMOVO, 2012). Daarmee volgen de jongeren de maatschappelijke trend (SCP, 2013). De cijfers uit EMOVO laten zien dat de acceptatie in Nijmegen op een hoger niveau liggen dan de acceptatie in de rest van Gelderland en Overijssel, waar ook gegevens over beschikbaar zijn en waar minder en niet structureel aandacht aan seksuele diversiteit in het onderwijs wordt besteed. (zie ook bijlage 3 over effecten van SchoolsOUT).

1.3 Gevolgen

Een homonegatief klimaat heeft direct invloed op de kwaliteit van leven en (mentale) gezondheid van LHBT's. Overbeek en Renkens beschrijven in hun onderzoek hoe jongeren op de middelbare school komen en homosociale groepen formeren (jongens met jongens en meisjes met meisjes) met een heteroseksuele focus. Niet-heteroseksualiteit is geen optie en jongeren die twijfelen over hun gevoel houden dit voor zich. Zij voelen zich ongehoord en ongezien, maar spreken dit niet uit, uit angst het mikpunt van pesterijen te worden. Zodoende verdwijnen LHBT-leerlingen van de radar van de school. Met als gevolg problemen in de emotionele en cognitieve ontwikkeling. De helft van de LHBT-leerlingen heeft nagedacht over zelfmoord. LHBT's ondernemen ook vijf keer vaker dan bij hetero's een zelfmoordpoging (SCP, 2010, 2013).

Kortom, een specifieke groep leerlingen krijgt in sterke mate te maken met pesterijen en zich niet respectvol bejegend voelen en loopt hierdoor een verhoogde kans op psychosociale problematiek. Onderzoek van het COC (2003) laat zien dat ongeveer 70 procent van de LHBT-leerlingen dergelijke pesterijen en ook fysieke gewelddadigheden mee maakt. Een op de vijf jonge LHBT's overweegt suïcide. Dit staat diametraal tegenover de missie van scholen om een veilige omgeving te zijn. Ook toont onderzoek aan dat niet alleen LHBT's lijden onder homofobie en homonegativiteit, maar dat dit een vijandig klimaat creëert voor alle leerlingen, omdat het strikte genderrollen promoot en in stand houdt (Espelage & Swearer, 2008; Epstein, 2001). Zelfs als er niet direct gepest wordt op het gebied van homoseksualiteit, maar bijvoorbeeld wel negatief taalgebruik wordt gebruikt (zoals elkaar 'homo' noemen), lopen alle leerlingen meer kans op angst, depressie en gevoelens van isolatie (Swearer, Turner & Givens, 2008).

2. Beschrijving interventie

2.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

- . Alle leerlingen in het PO- en VO-onderwijs en op het ROC;
- . Specifiek de leerlingen die zich (ook) aangetrokken voelen tot dezelfde sekse, of twijfelen over hun genderidentiteit.

Intermediaire doelgroep

Intermediaire doelgroepen op schoolniveau voor de directe uitvoering van interventies en het passend maken van de interventies voor de eigen school-context zijn:

- . Directies en medewerkers van scholen in het PO- en VO-onderwijs en het ROC
- . LHBT-leraren/medewerkers zijn als rolmodellen een specifieke intermediaire doelgroep
- . Bestuurders van deze scholen

Intermediaire doelgroepen op gemeentelijk/regio niveau voor het creëren van draagvlak en verantwoordelijk voor beschikbaar stellen van financiële middelen zijn:

- . Bestuurders van koepels van scholen
- . Wethouders, raadsleden en ambtenaren, verantwoordelijk voor onderwijs en emancipatiebeleid

Intermediaire doelgroepen als projectpartners en/of (mogelijke) aanbieders van interventies:

- . COC, voorlichtingsgroep COC, DITO! homojongeren-organisatie
- . Aanbieders van interventies o.a. Theatergroepen

Selectie van doelgroepen

SchoolsOUT kan in principe op iedere school uitgevoerd worden. SchoolsOUT biedt de mogelijkheid de vorm aan te passen aan de eigen context en identiteit van de school. Dat geldt ook voor christelijke scholen en scholen met veel allochtonen. In de theatervoorstellingen is bijvoorbeeld veel aandacht voor seksuele diversiteit in allochtone kring en het belang en de positie van religie.

2.2 Doel

Hoofddoel

1. Realiseren van een positieve norm t.a.v. seksuele diversiteit. Dat moet er toe leiden dat het aantal leerlingen in Nijmegen met een homonegatieve houding op het VO in 2015 t.o.v. 2011 is afgenomen. Dit draagt uiteindelijk bij aan een veiliger schoolklimaat.

Definitie positieve norm: jongeren weten dat er naast heteroseksuele leerlingen, LHBT leerlingen zijn. Zij laten zich niet negatief uit over hen, behandelen hen niet anders of negatief en staan open voor contact zoals zij dat hebben met overige klasgenoten.

2. Voor het Nijmeegse basisonderwijs geldt dat op 30% van de basisscholen er eind 2015 een structureel beleid is t.a.v. seksuele diversiteit.

N.B.1. Dit tweede hoofddoel is in SMART-termen geformuleerd voor de Nijmeegse situatie anno 2013. Bij gebruik van SchoolsOUT in andere regio's zal het kwantitatieve aspect van dit doel aangepast moeten worden aan de situatie ter plaatse.

N.B.2. Voor het Voortgezet onderwijs en het ROC hebben we met EMOVO en Test je Leefstijl instrumenten in handen om de eerste doelstelling te toetsen. Voor het basisonderwijs hebben we nog geen instrument en zijn we ook nog niet zo lang bezig. Vandaar dat we hier als doel hebben gekozen het aantal scholen dat mee gaat doen. Overigens gelden de subdoelen hieronder voor beide hoofddoelen, maar zal de concrete vertaling voor het VO anders vormgegeven worden dan voor het basisonderwijs.

N.B.3 De doelen van SchoolsOUT hebben betrekking op alle scholen in de regio. De subdoelen die hieronder staan kunnen wat betreft de doelen op schoolniveau ook van toepassing zijn voor 1 school. Het gedeelte onder intermediaire en randvoorwaardelijke doelen is vooral bedoeld op stads/regio-niveau.

Subdoelen

a. Er is een zichtbare LHBT-vriendelijke omgeving op school. Dit blijkt uit:

- . duidelijke schoolregels m.b.t. LHBT
- . zichtbare uitingen op en om de school van LHBT/seksuele diversiteit
- . beleid naar ouders/ betrekken ouders

b. Er wordt structureel een programma van activiteiten (in lessen, doorlopende leerlijnen, actieweken, manifestaties) uitgevoerd in de verschillende klassen gericht op normontwikkeling en attitudeverandering/behoud richting een LHBT-vriendelijke opstelling van alle leerlingen. De nadruk ligt op:

. activiteiten die de attitude van leerlingen beïnvloeden:

- leerlingen hebben respect voor medeleerlingen met een andere seksuele voorkeur
- leerlingen voelen zich vrij om een bewuste keuze te maken voor een persoon van het zelfde geslacht
- leerlingen accepteren keuzes van andere leerlingen met een andere seksuele voorkeur dan zij zelf

. en in het verlengde daarvan activiteiten gericht op kennis:

- Leerlingen hebben kennis van het begrip LHBT, de omvang en kenmerken LHBT-groep, de verschillende soorten relaties die voorkomen, vormen en impact van discriminatie en uitsluitingsmechanismen tegenover seksuele diversiteit.

. activiteiten die de vaardigheden beïnvloeden, die ondersteunend zijn aan deze attitudeverandering:

- Leerlingen tonen respect voor leerlingen die andere keuzes maken t.a.v. seksuele voorkeur
- leerlingen spreken andere leerlingen aan die LHBT'suitschelden etc.

- Leerlingen komen openlijk voor hun seksuele voorkeur uit en voelen zich daarbij gesteund door hun medeleerlingen

c. Er zijn specifieke activiteiten, waaruit structurele steun voor en solidariteit met de LHBT's blijkt :

- . aanwezig zijn, zichtbaar zijn van LHBT-rolmodellen
- . steun voelen van school/leraren bij homo-onvriendelijke uitingen van andere leerlingen,
- . LHBT-leerlingen krijgen ondersteuning als de leerling het wil bij het ontdekken van en omgaan met hun seksuele geaardheid, alsmede de vaardigheden die daarbij horen
- . met de belangenorganisaties activiteiten stimuleren die bijdragen aan de empowerment van LHBT-leerlingen en - medewerkers op school (bijv. Gay Straight Alliances);

Het gaat bij a, b en c om een groot aantal subdoelen waar voor iedere school een concrete uitwerking aan gegeven wordt die past bij de mogelijkheden van de school. Bovenstaande subdoelen kunnen ook gebruikt worden als men slechts voor één school SchoolsOUT wil gaan uitvoeren.

Intermediaire en randvoorwaardelijke doelen op stads- of regioniveau

- . Er is een gericht implementatie-beleid voor SchoolsOUT voor VO, ROC en PO (wordt apart in latere paragraaf uitgewerkt)
- . Er is stads brede ondersteuning voor SchoolsOUT, dat enerzijds is ingebed in een breder LHBT-beleid als onderdeel van het lokale beleid en anderzijds in het Gezonde School beleid
- . De stads brede ondersteuning voor SchoolsOUT is vastgelegd in een convenant tussen gemeente, onderwijs, belangenorganisaties en GGD, dat in 2015 opnieuw wordt getekend.
- . Er is structurele samenwerking met partners die interventies uitvoeren en producten aanbieden (zoals theatergroepen, COC-voorlichters, etc.)
- . Er is structurele ondersteuning geregeld voor SchoolsOUT blijkend uit:
 - Financiering van een coördinator voor een periode van 3 jaar
 - Beschikbaar hebben en houden van een menukaart met kwalitatief goede en beschikbare interventies, inclusief een toegankelijke website
 - Structurele monitoring van de jaarlijkse voortgang van SchoolsOUT op schoolniveau
 - Structurele monitoring van de resultaten van de inspanningen van SchoolsOUT op het niveau van leerlingen (via Emovo en Test je Leefstijl) en ouders van basisschoolleerlingen (via de kindermonitor)

De intermediaire en randvoorwaardelijke doelen gelden als er sprake is van een stads-/regiobreed aanpak van SchoolsOUT.

In de bijlage is een schema met het geheel van doelen en activiteiten van SchoolsOUT toegevoegd.

2.3 Aanpak

Opzet van de interventie

SchoolsOUT is een programma dat scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en het ROC ondersteunt om structureel aandacht te besteden aan het realiseren van een positieve norm ten aanzien van seksuele diversiteit. Daarmee draagt het programma uiteindelijk bij aan een veilige school voor LHBT-leerlingen en medewerkers. SchoolsOUT bestaat uit twee onderdelen die elkaar versterken:

- . **Ondersteuning en uitvoering van interventies op individuele scholen** om een positieve norm t.a.v. seksuele diversiteit te realiseren.
- . **Stad brede aanpak ter ondersteuning** van die individuele aanpak op scholen. Waarbij in een gehele regio alle scholen worden benaderd om deel te nemen.

Ondersteuning en uitvoering van interventies t.b.v. positieve norm

Jaarlijks inventariseert de projectleider van de GGD welke scholen mee willen werken aan SchoolsOUT. Samen met de projectleider van de GGD bespreken de scholen de wensen en de mogelijkheden voor het realiseren van een positieve norm. Hiervoor zijn een groot aantal interventies beschikbaar die zijn samengebracht in een menukaart. De interventies op deze menukaart zijn gericht op vier verschillende pijlers:

- . Beleid en regelgeving
- . Educatie
- . Zorg, signalering en begeleiding
- . Zichtbaarheid

Er staan 72 activiteiten op deze menukaart (in het handboek en op www.schoolsoutweb.nl) die op maat ingezet kunnen worden, afhankelijk van de mogelijkheden en de wensen van de school zelf. Onder deze activiteiten zijn ook veel erkende interventies van Rutgers WPF, Soa-Aids Nederland en andere activiteiten van andere aanbieders die goed zijn beschreven. Als minimum niveau hanteert de GGD een basismenukaart (zie bijlage).

Stadsbrede aanpak

Voor de ondersteuningsactiviteiten vanuit SchoolsOUT stadsbreed wordt gewerkt met een implementatieplan voor telkens een periode van ongeveer drie jaar. Daarin worden de implementatiedoelen en bijbehorende activiteiten geconcretiseerd voor de uitvoering en verspreiding van SchoolsOUT binnen het onderwijs voor deze periode. Het gaat daarbij zowel om gerichte activiteiten voor individuele scholen als om een stadsbrede implementatie-strategie. Een school opereert niet in een vacuüm. Het creëren van een veilig en homopositief schoolklimaat wordt sterk gestimuleerd als alle scholen in een stad of regio daaraan willen werken. De activiteiten richten zich op:

- . bekend maken SchoolsOUT (via nieuwsbrieven, presentaties, gesprekken, etc.)
- . creëren van draagvlak van SchoolsOUT (bijvoorbeeld instellen begeleidingscie).
- . faciliteren van de uitvoering van SchoolsOUT (zorgen voor gemeentelijk, beleid en financiering en ondersteuning door GGD)
- . borging

Dit implementatieplan wordt in nauwe samenspraak met de begeleidingscommissie van SchoolsOUT opgesteld. In deze commissie participeren op strategisch niveau het basis en voortgezet onderwijs, het ROC, COC, Homojongerenorganisatie Dito, de gemeente en de GGD. Bij het onderdeel implementatie verderop in deze beschrijving gaan we uitgebreider in op deze implementatie en de doelen voor de periode 2012-2015.

Uitgebreide beschrijving van dit onderdeel staat beschreven in onderdeel 'uitvoering' van deze interventie beschrijving.

Werkwijze op een individuele school

In de praktijk gaat het meestal zo dat gestart wordt met activiteiten uit het basismenu, waarbij benadrukt wordt dat er vanaf het begin aandacht is voor de borging van de activiteiten. Scholen kiezen vaak voor een groeimodel dat past bij de mogelijkheden van de school. Daar is ook de jaarlijkse begeleiding op maat van de coördinator van SchoolsOUT op gericht. In gesprekken wordt gekeken waar de school zich bevindt en welke stappen er al zijn gezet.

SchoolsOUT sluit aan bij de sterktes van de school en biedt mogelijkheden om deze verder te vergroten. Streven is te voldoen aan de standaard (10 kenmerken van een veilige school).

De school wordt gestimuleerd om tegelijkertijd op zoveel mogelijk pijlers interventies in te zetten. Dan versterken de activiteiten elkaar. Als minimumniveau houden we de basismenukaart aan (zie bijlage).

Vanuit SchoolsOUT wordt zoveel mogelijk met de individuele school gekeken waar mogelijkheden liggen en waar energie is om het thema omvattender aan te pakken. De voortgang op de vier pijlers wordt jaarlijks gemonitord en een verbetering/voortgang wordt daarmee zichtbaar gemaakt. Dit kan worden afgezet tegen de standaard van de "10 kenmerken van een veilige school voor LHBT's" (zie schema hieronder)

Daarmee is er een implementatiestrategie per school, die met de schooldirectie en contactpersoon wordt bijgesteld op basis van een jaarlijks overzicht waarin wordt aangegeven in welke mate de verschillende doelstellingen per school zijn gerealiseerd. De ervaring leert dat deze op maat aanpak ertoe leidt dat de meeste deelnemende scholen steeds actiever worden in hun deelname.

De volgorde van de activiteiten en de intensiteit van de aanpak van seksuele diversiteit is afhankelijk van de school.

Uiteindelijk gaat het erom dat de aandacht voor seksuele diversiteit geheel in de school en het onderwijs is geïntegreerd. Dit zal een thema zijn dat voor scholen continue aandacht zal blijven vragen. (Zie bijlage voor schema '10 kenmerken van een veilige school voor LHBT's'.)

De opzet van de interventie kunt u zien in het stroomschema in de bijlage. Uitgebreide beschrijving per onderdeel staat beschreven bij het onderdeel inhoud van de interventie.

Locatie en uitvoerders

SchoolsOUT wordt uitgevoerd op de scholen (Basisonderwijs, Voortgezet onderwijs en het ROC).

Bij het project zijn de volgende personen en instanties betrokken:

De dagelijkse leiding/uitvoer van SchoolsOUT is in handen van een coördinator. De coördinator is ondergebracht bij de GGD;

De scholen zelf zijn de belangrijkste uitvoerders. Binnen scholen wordt een contactpersoon of een werkgroep ingesteld die zich bezighoudt met het uitzetten en stimuleren van activiteiten, het vergroten van het draagvlak en de integrale en structurele inbedding van het thema seksuele diversiteit. Daarnaast zijn binnen scholen de besturen/managers van belang (voor

eventueel benodigde middelen en structurele inbedding in beleid) en docenten(-teams) voor de integrale behandeling van het thema.

De scholen maken gebruik van interventies/ activiteiten uit de menukaart van SchoolsOUT en voeren veel van deze interventies zelf uit en passen die zo nodig aan de eigen omstandigheden.

Daarnaast maken de scholen gebruik van aanbod dat door verschillende aanbieders specifiek op het gebied van seksuele diversiteit is ontwikkeld.

De volgende aanbieders zijn bij SchoolsOUT betrokken:

- . COC (voorlichtingsgroep), www.cocnijmegen.nl
- . Vormingstheater Mind Mix, www.mindmix.nl
- . Educatief theater AanZ, www.theater-aanz.nl
- . Theatergroep Vitamiem, www.vitamiem.nl
- . COC NL- GSA, www.gaystraightalliance.nl

Een belangrijke rol in het creëren van draagvlak en eigenaarschap voor SchoolsOUT speelt de begeleidingscommissie van het project. In nauwe samenwerking en co-creatie met hen wordt het project vormgegeven. In de commissie participeren een rector en één van de schoolleiders namens het Voortgezet Onderwijs, de voorzitter van het bestuur van de grootste koepel van basisscholen, een van de directeuren van het ROC, de voorzitter van het COC, een bestuurslid van DITO!, en de verantwoordelijk manager van de GGD. De ambtenaar seksuele diversiteit van de gemeente, de financier van het project, neemt als adviseur deel.

Inhoud van de interventie

Werving

Als het gaat om de stadsbrede of regionale aanpak zal de projectleider in een belrondecontact leggen met de directies van scholen voor het plannen van een oriënterend gesprek over SchoolsOUT.

Startgesprek per school

Dit gesprek is bedoeld om directies te informeren over het project op inhoud (pijl)en mogelijkheden (menukaarten) om draagvlak te creëren. Het gesprek vindt plaats op school is met directie en eventueel een docent. In dit gesprek word ook gekeken naar de schoolvisie op dit thema (zie bijlage 12 van het handboek). Doel van dit gesprek is de schoolvisie op het thema vast te stellen en het aanwijzen van een contactpersoon als eerste lid van de werkgroep.

1. Werkgroep op school samenstellen

De contactpersoon en de projectleider stellen samen de werkgroep samen, belangrijk is dat zeker in de beginfase hier docenten en O.O.P (onderwijs ondersteunend personeel) in plaats nemen met affiniteit met het thema. Docenten biologie maatschappijleer en levensbeschouwing zijn vakinhoudelijk betrokken op het thema, dit kan een eerste ingang zijn. Inwerken kan door het gesprek te voeren over schoolvisie op het thema (bijlage 12 van het handboek) en afspraken te maken over het doel van de werkgroep.

2. Workshop schoolteam

Doel is creëren van draagvlak binnen het thema. De workshop wordt door de projectleider met input van de werkgroep gemaakt. Onderdelen van de workshop kunnen zijn de heersende attitudes onder jongeren, kennis en zichtbaarheid van een gezonde norm op school. De uiteindelijke inhoud van de workshop kan per school verschillen. Deze workshop kan gegeven worden door de projectleider. Eventueel in samenwerking met het COC.

3. Programma samenstellen op school

De interventie is gebaseerd op de 4 pijlers, **Beleid, Educatie, Signalering en Zorg en Zichtbaarheid** (zie Schema bijlage) In de basismenukaart zijn doelen en pijlers gekoppeld, vanuit de menukaart stelt de werkgroep een (doorlopende) leerlijn samen op basis van de wensen van de school. In de beginfase kiezen scholen er meestal voor om op educatie en zichtbaarheid te starten. Bijvoorbeeld door bij biologie en/of maatschappijlessen aan te sluiten bij relationele en seksuele vorming door lessen van RutgersWPF te gebruiken en/of interactief theater van AanZ of MindMix. Bij zichtbaarheid zie je dat scholen vaak starten met zorgen voor voorlichtingsmateriaal en posters op school en een link van bijv. SchoolsOUTweb op de website van school te plaatsen.

In de loop van het programma is het wel de bedoeling dat alle 4 de pijlers aandacht krijgen.

4. Opstarten van het programma

Check of stap 1 t/m 3 zijn doorlopen. Het programma dat met de werkgroepleden is samengesteld moet worden teruggekoppeld naar de directie en de docenten die bij het programma betrokken zijn. Als directie, docenten en werkgroepleden het programma hebben vastgesteld kan er gestart worden met de uitvoering van het programma.

5. Uitvoering van het programma

Voorbeelden van uitvoering zijn:

Pijler beleid:

- De werkgroep, die is vastgesteld door de directie, screent het beleid van de school.
- Vertrouwenspersoon, aangesteld door de directie, volgt minimaal 1 keer per 3 jaar deskundigheidsbevordering op het thema seksuele diversiteit. De directie ziet hierop toe.

Pijler educatie:

- De werkgroep bespreekt met de vakdocenten hoe het thema in hun lessen aan de orde kan worden gebracht.
- De sectie **biologie en of verzorging**, bijvoorbeeld, kiest in leerjaar 1 of 2 voor de lessen 'lang leve de liefde' van Rutgers WPF over wat gebeurt er met jou, waar ben je aan toe, wat zijn jouw grenzen, hoe maak je seks leuk, veilig vrijen wat is dat? Val jij op meiden of op jongens. Relationele seksuele vorming en seksuele diversiteit worden op deze manier geïntegreerd. Deze interventie richt zich op het vergroten van kennis, hiernaast besteedt het lespakket ook aandacht aan normontwikkeling.
- De werkgroep kiest voor **interactief theater** voor klas 3 en 4 van het voortgezet onderwijs met als doel attitude en normontwikkeling, bijvoorbeeld de interactieve voorstelling G1.25 door AanZ. Voorafgaand aan het theaterstuk wordt met de leerlingen de voorstelling die zij gaan zien voorbesproken door middel van een lesbrieff. In deze les wordt gebruik gemaakt van een stellingen spel (Lagerhuismodel) of een vragenspel (Kwartet).
- In leerjaar 3 of 4 kiest de werkgroep voor **COC voorlichting**. Door als openlijke homo, lesbienne of biseksueel de klas binnen te stappen, een kort filmpje over homoseksualiteit te tonen en de klas daarna voor een echt gesprek op te splitsen in twee groepen, begint al bij binnenkomst het doorbreken van de groepsnorm. De COC voorlichters dagen de leerlingen uit tot een pittig gesprek waarin ze het achterste van hun tong mogen laten zien en waarbij ze hun eigen mening over homoseksualiteit kunnen vormen. Deze voorlichting kan bijvoorbeeld gegeven worden in de lessen maatschappijleer of levensbeschouwing en is gericht op het verbeteren van attitudevorming, kennis, en vaardigheden.
- **Geschiedenislessen**: de docenten geschiedenis kiezen voor incidentele behandeling van homoseksuele thematiek. Denk bijvoorbeeld aan kennis over belangrijke feiten zoals:
De oude Grieken die homoseksuele relaties heel gewoon vonden, de 17e eeuw met sodomieten vervolging en de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor paren van hetzelfde geslacht. Het opnemen van toetsvragen over deze onderwerpen stimuleert de docenten tot bespreking van het thema.
- **Boekenlijsten** voor leerjaar 4,5 en 6 voor bijvoorbeeld de talen: Duits, Engels, Frans, Nederlands en Spaans. De docenten zetten op de boekenlijst een paar titels van boeken waarin homoseksualiteit een rol speelt. De leerlingen kunnen hiervan een boekbespreking maken. Vragen die je hierin mee kunt nemen zijn: met leerlingen bespreken of (en hoe) de seksuele geaardheid van een schrijver invloed heeft op zijn of haar werk. Dit draagt bij aan het verbeteren van kennis en attitude.
- **Scholing van teams**: Informatie over homoseksualiteit op school, cijfers algemeen, cijfers van de school, inzicht in homo/lesbische identiteitsontwikkeling en daarbij optredende zaken die de schoolloopbaan van leerlingen kunnen beïnvloeden. Docenten kunnen indrukken met elkaar uitwisselen; hun mening formuleren en uitspreken over seksuele diversiteit en religie en verschillende culturele achtergronden, keuzes maken, vriendschap, vooroordelen, scheldgedrag en uitsluiting gericht op homoseksualiteit; informatie krijgen over homoseksualiteit, belangrijke website-adressen en adressen van belangenorganisaties; weten welke gezamenlijke afspraken bestaan ten aanzien van scheldgedrag, discriminatie en uitsluiting gericht op homo- /biseksualiteit; weten waar zij met vragen terecht kunnen. De scholing is gericht op het verbeteren van attitude, kennis en vaardigheden van docenten m.b.t. het thema seksuele diversiteit.

Pijler signalering en zorg:

- De **roze sociale kaart** is een organisatiewijzer op het gebied van seksuele diversiteit. In het handboek is in bijlage 3 een sociale kaart opgenomen; hierin worden een groot aantal landelijke organisaties genoemd. Voor een plaatselijke roze sociale kaart kunt u terecht bij de GGD uw stad of regio.
- **Scholing team**
Zie scholing teams bij educatie. De scholing voor docenten die met zorg en signalering bezig zijn zullen meer toegespitst worden op zorgvragen. Een belangrijk doel van deze scholing is dat docenten weten waar ze met hulp vragen van leerlingen terecht kunnen.

Pijler zichtbaarheid:

- bijvoorbeeld, een link op de schoolwebsite naar SchoolsOUTweb, de werkgroep neemt contact op met de ICT afdeling van de school en checkt regelmatig of de link er nog op staat.
- Vaststellen met de werkgroep welke **materialen en brochures** nodig zijn en waar het een plaats moet krijgen, bijv. bij de schoolmaatschappelijk werker. Werkgroep bestelt de nodige materialen. Op de website www.gayandschool.nl zijn bijvoorbeeld

materialen en brochures te vinden.

- Het opzetten van een Gay Straight Alliance (GSA): een actiegroep van LHBT- Hetero leerlingen op een school die de onzichtbaarheid van LHBT-leerlingen wil doorbreken en steun krijgen bij zowel homo- als heteroleerlingen. Een GSA kan allerlei acties op de eigen school ontplooiën, bijvoorbeeld posteracties of docenten overtuigen dat ze een COC voorlichtingsgroep moeten uitnodigen, een debat organiseren of ervoor zorgen dat er meer boeken over LHBT's in de schoolbibliotheek te vinden zijn. Een GSA kan zich aansluiten bij het COC Gay-Straight Alliance netwerk. Het COC kan ondersteuning bieden bij de opzet van een GSA. De werkgroep zoekt naar een betrokken docente die aanspreekpunt en begeleider kan zijn van een GSA.

Voor meer voorbeelden en suggesties verwijzen we naar het handboek en de website.

6. Borging van programma

De werkgroep evalueert met docenten hoe het programma op onderdelen verlopen is en wat eventueel bijgesteld kan worden. Hierbij is het belangrijk om te onderzoeken of programma onderdelen in het curriculum van vakken opgenomen kan worden en of er voldoende borging in beleid is.

SchoolsOUT geschikt voor verschillende scholen

Op iedere school werken we met een integrale aanpak gericht op sociale veiligheid in relatie tot seksuele diversiteit. De interventies voor het basisonderwijs hebben een informeel karakter, terwijl de interventies voor het Voortgezet Onderwijs meningsvormend zijn. Op het ROC wordt de nadruk niet alleen gelegd op meningsvorming, maar breidt zich ook uit naar toepassing in de beroepspraktijk.

Op het primair onderwijs is de aanpak gericht op informeren en seksuele diversiteit als een normaal thema in het onderwijs van kinderen in groep 7 en 8 te gebruiken. Voor deze groepen kijken we hoe we het best kunnen aansluiten bij bestaande programma's op het gebied van relaties en seksualiteit, pesten en discriminatie.

Voorbeelden van interventies voor Groep 7 en 8 zijn:

- Rutgers WPF 'Week van de lentekriebels': een nationale projectweek waarin in het basisonderwijs een hele week relationele en seksuele vorming gegeven wordt door middel van een lespakket, in de lessen is ook aandacht voor seksuele diversiteit. De leerkrachten van groep 7 en 8 kunnen zelfstandig met het lespakket aan de slag.
- COC voorlichting Nijmegen: 'Horen Zien Zwijgen': een voorlichtingsmethode over seksuele diversiteit voor groep 7 en 8 van de lagere school die gebruikt maakt van een spellen circuit en de bespreking ervan en een persoonlijke verhaal aan de hand van de anonieme vragenbus met vragen van de leerlingen. De voorlichting wordt gegeven door voorlichters van het COC.
- De fototentoonstelling van MindMix, 'Ik val op': leerkrachten van scholen gebruiken de tentoonstelling om bijvoorbeeld binnen de taallessen uitleg te geven over woorden als homoseksueel lesbische biseksueel en transgender.

Binnen het PO kunnen leerkrachten ouders meer betrekken bij schoolsOUT door bijvoorbeeld gelijk met het aanbod voor kinderen een thema-ochtend of -avond voor ouders te organiseren over relationele seksuele vorming en seksuele diversiteit. Een voorbeeld van een bruikbare interventie hiervoor is de voorstelling 'Gaia' van Theater AanZ; een portret van een moeder over de worsteling met haar liefde voor een (homoseksuele) zoon.

In het Voortgezet onderwijs zijn we bezig met meningsvorming van jongeren. Veel gebruikte middelen om met jongeren hier aan te werken zijn:

- Docenten (drama, maatschappijleer, levensbeschouwing) kunnen de voorstellingen van theater AanZ en MindMix gebruiken in hun lessen voor attitudevorming: de voorstellingen zijn interactief, drempelverlagend en positief en maken seksuele diversiteit zichtbaar.
- Het lespakket 'Lang leve de liefde' van RutgersWPF kan worden toegepast in lessen biologie en verzorging om de kennis van leerlingen m.b.t. het thema te vergroten: in deze lesmethode relationele seksuele vorming is seksuele diversiteit geïntegreerd in de voorlichting.
- COC voorlichting: voorlichters, een man en een vrouw, gaan met jongeren in de klas in gesprek en beantwoorden hun vragen. Thema's als seksualiteit, geloof, liefde, discriminatie, vooroordelen worden op het niveau van de leerlingen besproken. Deze voorlichting draagt bij aan de kennis en vaardigheden van leerlingen m.b.t. het thema seksuele diversiteit.
- Het opzetten van een Gay Straight Alliance (GSA).
- Alle activiteiten staan in de menukaart op pagina's 23 t/m 30.

Op het ROC gaat het niet alleen over meningsvorming maar breiden we uit naar de beroepspraktijk van jongeren. Het aanbod vraagt op de verschillende afdelingen een aanpak op maat.

Bij de afdeling Techniek ligt de nadruk op meningsvorming en hoe ga je respectvol om met mensen (denk aan fluiten vanaf de

bouwsteiger). Ook hier is theater een veel gebruikt middel net als de GSA. Vanuit de afdeling Zorg en Welzijn komen studenten in de beroepspraktijk veel in het privéleven van mensen waar ze met seksuele diversiteit geconfronteerd kunnen worden. Op deze afdeling kijken we wat het voor de beroepspraktijk betekend en hoe je in die praktijk respectvol om gaat verschillende soorten mensen.

Hierbij maken we o.a. gebruik van Theater , GSA, de lessen "Als ik er iets over mag zeggen!" en COC voorlichting. Deze interventies dragen bij aan de attitude, kennis en vaardigheden op het gebied van seksuele diversiteit.

2.4 Ontwikkelgeschiedenis

Betrokkenheid doelgroep

Vanaf de start van het project is er samengewerkt met het COC en de jongerenorganisatie van het COC in Nijmegen DITO! Deze samenwerking heeft betrekking op het project als geheel, waar veelvuldig overleg over is. In activiteiten wordt veelvuldig gezamenlijk opgetrokken. De coördinator van SchoolsOUT heeft geregeld overleg met en ondersteunt de voorlichtingsgroep van het COC, die in het kader van SchoolsOUT ongeveer 100 voorlichtingen op Nijmeegse scholen verzorgt.

COC en DITO nemen deel aan de begeleidingscommissie van SchoolsOUT.

De afgelopen jaren is het twee keer voorgekomen dat (toenmalige) voorzitters van het COC, een tijdelijke aanstelling in het project kregen respectievelijk in de rol van projectcoördinator en onderzoeker/ ondersteuner.

Het perspectief van de LHBT-er staat ook voorop bij veel van de theaterproducties die door de verschillende "roze" aanbieders worden ontwikkeld. Daar gaan altijd veel gesprekken met leden van de doelgroep aan vooraf.

In de keuze van het materiaal dat voor de interventies wordt gebruikt van anderen wordt zoveel mogelijk voor die interventies gekozen, waarbij de doelgroep nauw betrokken is geweest bij de ontwikkeling.

De scholen zijn ook een belangrijke doelgroep van het project. Er is daarom met hen zowel individueel als collectief veel overleg hoe het project zo goed mogelijk met hen ontwikkeld kan worden. Daarin speelt de begeleidingscommissie een belangrijke rol. Deze bestaat reeds 10 jaar. Het onderwijs heeft daar een belangrijk aandeel in. Een rector namens het regionale rectorenberaad en een vertegenwoordiger namens de schoolleiders participeren vanuit het Voortgezet onderwijs, evenals de voorzitter van het bestuur van de grootste koepel van basisscholen en een van de directeuren van het ROC.

Buitenlandse interventie

Nee.

2.5 Vergelijkbare interventies

In Nederland uitgevoerd

In Nederland kunnen scholen gebruik maken van een aantal verschillende interventies die gericht zijn op relaties, seksualiteit en soms ook specifiek op LHBT's zijn gericht. Binnen SchoolsOUT zijn het leskatern Relaties en Seksualiteit en Lang leve de liefde van Rutgers WPF en de methode GSA van COC Nederland een onderdeel van de integrale aanpak en staan in de menukaart.

Het leskatern Relaties en Seksualiteit richt zich op een gezonde relationele en seksuele ontwikkeling van kinderen van 4 tot 12 jaar en bereidt hen voor op latere seksuele contacten en het maken van gezonde keuzes. Lang leve de liefde is ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs. Daarbij worden leerlingen o.a. getraind in vaardigheden als het kunnen praten en onderhandelen over relaties/verkering.. Er is een extra les over homoseksualiteit.

Een **GSA** (Gay Straight Alliance) is een actiegroep van; LHBT-en heteroleerlingen op een school die de onzichtbaarheid van LHBT-leerlingen wil doorbreken en steun krijgen bij zowel homo- als heteroleerlingen. Een GSA(COC NL) kan allerlei acties op de eigen school ontplooiën, bijvoorbeeld posteracties op school of docenten overtuigen dat ze een COC-voorlichtingsgroep moeten uitnodigen, een debat organiseren of ervoor zorgen dat er meer boeken over LHBT'sin de schoolbibliotheek te vinden zijn.. Een GSA kan zich aansluiten bij het COC Gay-Straight Alliance netwerk. Het COC kan ondersteuning bieden bij de opzet van een GSA. In de VS is onderzoek gedaan naar de GSA, waaruit geconcludeerd kan worden dat dit kan bijdragen aan een beter klimaat voor LHBT-leerlingen (Russell, e.a. 2009).

Edudivers is een kenniscentrum voor onderwijs en seksuele diversiteit en biedt o.a. de Edudivers test waarmee een school kan meten hoe veilig de school is m.b.t. seksuele diversiteit. De test brengt schoolbeleid in kaart, gebaseerd op de eisen van de onderwijsinspectie en op onderzoek naar wat het best werkt om een school LHBT-vriendelijk te maken. Cursussen,

projecten en interactieve methoden zoals de ID methode. De ID methode vraagt in een campagne mensen die willen meewerken aan een schoolklimaat waarin iedereen zichzelf kan zijn, zich aan te melden als "MijnID ambassadeur". Een MijnID ambassadeur kan een docent zijn, een conciërge, een leerling, een ouder, maar ook een externe voorlichter. MijnID ambassadeurs worden getraind en begeleid om (hun) scholen op een positieve en ondersteunende manier te benaderen. Edudivers richt de steun op dit moment vooral op docenten en schoolleiders.

MijnID ambassadeurs krijgen toegang tot een online platform van scholen, waar zij de voortgang op hun school kunnen bijhouden en met elkaar kunnen samenwerken. Om toegang te krijgen tot dit platform, met u zich eerst aanmelden als ambassadeur.

Overeenkomsten en verschillen

Wat betreft uitgangspunten en aanpak zijn er geen wezenlijke verschillen.

Alle interventies hebben een plek gekregen in de menukaart van SchoolsOUT

Edudivers heeft dezelfde ideologie, verschil is dat zij landelijk aansturen en daardoor hebben zij een korter implementatie traject.

Belangrijkste overeenkomsten met Edudivers:

- . integrale aanpak, waardoor interventie elkaar kunnen versterken.
- . Focus op strategieën gericht op sociale normontwikkeling Gebruik van strategieën om sociale interactie tussen jongeren te beïnvloeden, o.a. intergroup contact.
- . Vooroordelen betreffen onder andere onzekerheid eigen seksuele identiteit; daarop strategieën gericht op empathie versterken en rollenspelen inzetten gerelateerd aan theater en de lessen op school.
- . Aanpak op maat met, voor en van de school
- . Groot aantal van de interventies van Edudivers zijn opgenomen in onze menukaart

Belangrijkste verschillen:

- . Structurele samenwerking met de Gezonde School-aanpak; SchoolsOUT en Gezonde School versterken elkaar over en weer
- . Aanpak met een lange adem/looptijd
- . Veel aandacht voor de implementatiestrategie die continue wordt geactualiseerd. De implementatie is zowel gericht op de individuele scholen als op de stads brede ondersteuning en stimulering van scholen m.b.t. seksuele diversiteit.
- . Jaarlijkse voortgangsmontor van project en 4 jaarlijks resultaat op leerlingniveau via EMOVO. (dit geldt ook voor die GGD regio's die EMOVO afnemen en de vragen over seksuele diversiteit hebben opgenomen.)

Toegevoegde waarde

- . Stadsbrede integrale aanpak met lokale ondersteuning
- . Integratie binnen Gezonde school
- . Expliciete aandacht voor het verkrijgen van een lokaal draagvlak voor seksuele diversiteit
- . Systematische planmatige opzet van het project en een systematische implementatiestrategie
- . Jaarlijkse voortgangsmontor van project en 4 jaarlijks resultaat op leerlingniveau via EMOVO.

3. Onderbouwing

3.1 Oorzaken

Een gebrek aan sociale veiligheid op school met betrekking tot (de acceptatie van) seksuele diversiteit wordt veroorzaakt door een schoolklimaat waarin homonegativiteit dominant aanwezig is en homopositiviteit te weinig wordt ervaren door LHBT's. De norm die een school in beleid en zichtbaarheid uitstraalt heeft een grote invloed op de het schoolklimaat en de cultuur op school. Dit heeft invloed op de individuele opvattingen van medewerkers en leerlingen. Uit onderzoek naar opvattingen over seksuele diversiteit weten we dat de heersende cultuur niet door iedereen in dezelfde mate wordt gedragen (Woodford et al, 2013) .

Een belangrijke oorzaak is de negatieve attitude van leerlingen. Deze attitude is de resultante van heersende vooroordelen, een gebrek aan zichtbaarheid en het daarmee samenhangend gebrek aan kennis. Deze drie oorzaken vormen een vicieuze cirkel: door een gebrek aan kennis en zichtbaarheid blijven attitudes negatief. De negatieve attitude maakt de coming out van LHBT-leerlingen ingewikkeld, waardoor seksuele diversiteit ook niet zichtbaar wordt. Op attitudes, kennis en zichtbaarheid moet integraal worden ingezet om de sociale veiligheid op scholen te verbeteren

Attitude ten aanzien van homoseksuele mannen, lesbische vrouwen, biseksuelen en transgenders verschillen sterk. In de

volgende paragraaf wordt hier verder op in gegaan.

Wat betreft seksuele diversiteit zijn mannen/jongens negatiever dan vrouwen/meisjes. Dat geldt ook voor lager opgeleiden, (niet-westerse) allochtonen en religieuzen (o.a. Blaauw, 2012; Lubbers, Jaspers & Ultee, 2006). In zijn afstudeeronderzoek heeft Blaauw getoetst welke individuele en contextuele kenmerken homonegativiteit voorspellen:

Individuele determinanten

Het onderzoek laat zien dat vrouwen positiever staan ten opzichte van homoseksualiteit dan mannen. Alleen wat betreft vrouw/vrouw zoenen zijn vrouwen negatiever (al zijn het met name de zeer positieve mannen die dit verschil bepalen). Een hogere opleiding hangt samen met minder negativiteit. Hetzelfde geldt voor het aantal jaren onderwijs, al zijn leerlingen in klas 4 minder positief over man/man zoenen dan leerlingen in klas 2.

Allochtonen zijn negatiever dan autochtonen, waarbij niet-westerse allochtonen negatiever zijn dan westerse allochtonen. Jongeren die heel positief staan tegenover man/vrouw zoenen, hebben over het algemeen meer moeite met man/man en vrouw/vrouw zoenen.

In een onderzoeksartikel gaan Blaauw en Ultee (nog niet gepubliceerd) dieper in op individuele determinanten. Zij vinden dat seksuele activiteit van de leerling veelal gepaard gaat met een negatievere houding ten aanzien van homoseksualiteit.

Contextuele determinanten

In het onderzoek worden zes contexten onderscheiden: scholen, schoolklassen, vriendengroepen, ouders, buurten en sportclubs.

Voor scholen vindt Blaauw een voorzichtig positief effect van activiteiten op het gebied van seksuele diversiteit. Ook het percentage homonegatieve leerlingen heeft een voorzichtig effect: meer negatieve leerlingen vergroot de individuele homonegativiteit.

Dit effect van negatieve leerlingen is vooral groot op klasniveau. Jongeren met veel negatieve leerlingen in een klas hebben een significant grotere kans om zelf homonegatief te zijn.

Dit effect wordt ook gevonden voor vrienden. Blaauw en Ultee (in voorbereiding) verduidelijken dit effect in hun artikel door ook te kijken naar de relatie met vrienden. Jongeren die veel met negatieve vrienden omgaan zijn negatiever dan jongeren die weinig met negatieve vrienden omgaan. Andersom geldt dit ook voor jongeren met positieve vrienden.

Het soort buurt (gemeten middels SES) heeft geen effect op de houding van een individuele jongere. Wel maakt het uit of een jongere in een buurt woont met veel negatieve leeftijdsgenoten. Hoe groter dit percentage hoe groter de kans op individuele homonegativiteit is.

Positieve ouders vergroten de kans op positieve kinderen. Of kinderen in gebroken gezinnen wonen doet er alleen toe in het geval van homoseksualiteit in het algemeen en bij vrouw/vrouw zoenen. Kinderen van gescheiden ouders zijn over deze thema's minder negatief dan kinderen van niet-gescheiden ouders. Wellicht hebben kinderen van gescheiden ouders een lagere prevalentie voor het traditionele gezin en zijn zij daarom positiever over homoseksualiteit.

Blaauw en Ultee laten in hun artikel zien dat leden van sportclubs negatiever zijn dan niet-sporters. Vooral intensieve sporters zijn negatief. Zij noemen dit de kleedkamerhypothese: de angst of afkeer (van met name mannelijke sporters) om in een kleedruimte te verkeren met homoseksuelen.

Ook de massamedia hebben invloed op de visie van jongeren op seksuele diversiteit (o.a. Lee & Higs, 2011). Dit heeft te maken met het veelal eenzijdige beeld van homoseksualiteit dat getoond wordt door de media (beelden van de grachtenparade tijdens de Amsterdam Gay Pride laten vooral extravagante boten zien). In films en series vervullen LHBT's vaak alleen een bijrol. In het geval van een hoofdrol ligt de nadruk meestal op de seksuele geaardheid, waarmee verbijzondering plaatsvindt (Battles & Hilton-Morrow, 2010).

De negatieve houding resulteert in homonegatief (pest-)gedrag met als mogelijke gevolgen psychosociale problematiek onder LHBT-leerlingen en een algemeen gevoel van sociale onveiligheid op school. Dit laatste heeft ook zijn weerslag op heteroseksuele leerlingen (o.a. Swearer, Turner & Givens, 2008; Espelage & Swearer, 2008). Scholen zijn er dus bij gebaat om zich te richten op norm-/attitudeverandering bij hun leerlingen. Het creëren van een sociale norm gericht op positiviteit jegens LHBT-leerlingen en -medewerkers betekent de facto een veiligere school voor alle leerlingen.

Scholen staan midden in de samenleving. Dat betekent ook dat de schoolcultuur met betrekking tot seksuele diversiteit mede bepaald wordt door de samenleving en de meningen en opvattingen die daar leven over over seksuele diversiteit. Het is daarom realistisch om in ogenschouw te nemen dat de school homonegativiteit die bestaat in de samenleving, niet geheel kan wegnemen.

3.2 Aan te pakken factoren

Voor het creëren van een veilig schoolklimaat m.b.t. seksuele diversiteit is de belangrijkste factor het organiseren van een

LHBT-vriendelijke attitude en grondhouding onder leerlingen en medewerkers op school.

De beïnvloedbare factoren voor een veilig schoolklimaat zijn a. het aanpakken van de heersende attitudes onder jongeren (heteronorm), b. gebrek aan kennis en c. zichtbaarheid van een gezonde norm m.b.t. seksuele diversiteit op school (o.a. Overbeek & Renkens). De factoren a. en b. sluiten aan bij subdoel b uit 2.2 (verbeteren kennis, attitude en vaardigheden van leerlingen). Factor c. bij subdoel a uit 2.2 (zichtbare vriendelijke LHBT-omgeving).

De verschillende factoren worden hieronder kort besproken.

Heersende attitudes onder jongeren:

Jongeren associëren homoseksualiteit vooral met vrouwelijk gedrag: homo's gedragen zich vrouwelijk en vrouwelijke mannen zijn allemaal homo. Mannen moeten 'stoer' zijn. Het is belangrijk te voorkomen om zelf als homo te worden gezien (Woodford et al, 2013).. Heterojongens gaan er al gauw van uit dat een homo zal proberen hen seksueel te benaderen. Over vrouwelijke homoseksuelen bestaan minder vooroordelen, maar zij worden eerder geassocieerd met mannelijkheid. Biseksuelen worden vaak benaderd vanuit het idee dat zij nog 'een keuze' moeten maken (Brunner, 2011). Bij transgenders is vaak verwarring met travestieten (o.a. Kuypers, 2012).

Gebrek aan kennis:

Er is erg weinig kennis bij leerlingen over het thema seksuele diversiteit. Jongeren kennen weinig feiten over homo- en biseksualiteit. Bestaande kennis wordt vaak ingegeven door vooroordelen. Zo zou homoseksualiteit bijvoorbeeld een keuze zijn. In de ogen van jongeren zijn homo's niet 'normaal', ze zouden extravagant zijn en gericht zijn op seksualiteit. Ook de achtergrond van de homobeweging en de LHBT-emancipatie is jongeren onbekend (Hubbard et al, 2013; Korhonen et al, 2012).. Homoseksualiteit is voor veel leerlingen taboe, maar roept tegelijkertijd veel reacties en vragen op. SCP-onderzoek (2010) bevestigt dat homo- en biseksualiteit weinig tot zelden een onderwerp van gesprek is: niet op school, niet thuis en niet in de vriendengroep. Daarnaast vindt de aandacht voor homoseksualiteit op school het vaakst plaats tijdens de biologielees of verzorging. Dit betekent waarschijnlijk dat homoseksualiteit voornamelijk in een kader van seksualiteit, het lichaam en gezondheid wordt geplaatst. Uit een analyse van gebruikte lesmethodes in het voortgezet onderwijs, uitgevoerd door Rutgers WPF, blijkt dat seksuele diversiteit nauwelijks aandacht krijgt. De heteroseksuele norm is dominant en de nadruk van veel lesstof is gericht op feitelijke (technische, biologische) -kennis en te weinig op attitudevorming, psychologische aspecten van seksualiteitsbeleving en het aanleren van vaardigheden. (Olrichs, e.a. 2013). De maatschappelijke context van seksuele diversiteit is echter belangrijk om over acceptatie en tolerantie te kunnen spreken.

Zichtbaarheid van een gezonde norm m.b.t. seksuele diversiteit op school

Verschillende onderzoeken laten zien dat LHBT-leerlingen en -docenten het schoolklimaat als onveilig ervaren. Ruim negentig procent van de jongeren heeft wel eens een negatieve ervaring of reactie gehad. Schuyf (2009) laat in haar onderzoek zien dat veelal LHBT-jongeren tot 24 jaar te maken krijgen met LHBT-gerelateerd geweld.

Een andere factor die bijdraagt aan een negatieve sfeer is het gebruik van het scheldwoord 'homo'. Jongeren geven aan dit woord niet negatief te bedoelen ("het betekent eigenlijk niets"), maar het veelvuldig schelden met 'homo' resulteert in een negatievere sfeer, die ook een werking heeft op niet-LHBT leerlingen.

Een schoolcultuur of -klimaat, dat aandacht en respect voor LHBT uitstraalt is een belangrijke factor voor een sociaal veilige school. Dat moet je voelen op school, tegenkomen in beleid, zichtbaar zijn dat LHBT ook een "normale" keuze is. Het helpt als er op school bij leraren of ouders of oudere leerlingen rolmodellen zijn voor LHBT's.

Bovenstaande drie factoren zijn de belangrijkste te beïnvloeden factoren om te zorgen voor grotere sociale veiligheid op scholen. De eerste twee zijn aan elkaar gelinkt (meer kennis kan leiden tot bewustwording en als zodanig doorwerken in veranderende attitudes) en sluiten aan op de subdoelen, zoals die in paragraaf 2.2. onder b zijn genoemd. Deze beide factoren hebben natuurlijk ook hun effect op de derde factor, de sfeer op de school.

De derde factor is gelinkt aan subdoel a. van paragraaf 2.2.

Een andere beïnvloedbare factor is de directe ondersteuning aan LHBT-ers (subdoel c van paragraaf 2.2.). Voor veel LHBT's is de ontdekking voor hun seksuele voorkeur een lastig en vaak pijnlijk ontwikkelings- en emancipatie-proces (Cohler & Hammack, 2007). Het gaat daarbij niet alleen om het ervaren van steun, het hebben van voorbeelden maar ook ondersteuning in het omgaan met de eigen seksuele voorkeur, vaardigheden die daarbij horen zoals het voor jezelf opkomen, comingin, respect afdwingen, anderen effectief aanspreken op homo-onvriendelijk gedrag, het meehelpen organiseren van de eigen emancipatie. SchoolsOUT voorziet in deze behoefte door LHBT-leerlingen de weg te wijzen naar informatie, door hen in contact te brengen met andere LHBT's (bijvoorbeeld voorlichters van het COC) en door hen in hun eigen kracht te zetten (bijvoorbeeld via zichtbaarheidsacties).

Een laatste belangrijke factor die vanuit SchoolsOUT wordt beïnvloed is het mede organiseren op stads- en regioniveau van

ondersteuning voor SchoolsOUT bij de politiek en schoolbesturen. Deze hebben we in 2.2. onder de intermediaire en randvoorwaardelijke doelen benoemd. Een bredere context en maatschappelijke steun helpen scholen om een gezonde norm m.b.t. seksuele diversiteit te kunnen vestigen en stimuleren hen daarin sterk. Ook het voorbeeld van collega-scholen die hetzelfde willen realiseren is erg stimulerend. Het realiseren van een gezonde norm m.b.t. seksuele diversiteit op een school staat immers niet op zichzelf.

Het implementeren van SchoolsOUT op stadsniveau is daarmee ook een belangrijke bevorderende factor voor de individuele school zelf.

3.3 Verantwoording

Het theoretisch kader van SchoolsOUT is gebaseerd op de volgende theorieën en strategieën:

De interventies die gericht zijn op het beïnvloeden van normen en waarden van individuele leerlingen grijpen terug op groepsdynamica theorieën en het belang van interpersoonlijk contact tussen **leerlingen** (subdoel b). Voor het beïnvloeden van de sociale norm binnen een **organisatie als een school** maken we gebruik van de theorieën van Hofstede en Hofstede (subdoel a en c). Het beïnvloeden van de sociale norm op schoolniveau sluit ook aan bij de opvattingen van Olweus (1993) in zijn aanpak van pestgedrag op school. Op schoolniveau wordt gebruik gemaakt van de werkwijze van de Gezonde Schoolmethode. Voor de implementatie op stedelijk en regionaal niveau maken we gebruik van het implementatie-model van Fleuren, Wiefferink en Paulussen (2004). De gezonde schoolmethode en het implementatiemodel vormen de basis voor de intermediaire en randvoorwaardelijke doelen.

Groepsdynamica

De ontwikkeling van een norm vindt nooit in een isolement plaats, het betreft een opvatting die brede steun heeft of verkrijgt binnen een groep mensen. Overbeek en Renkens beschrijven in hun onderzoek 'De Heteroseksuele School' hoe homonegativiteit vorm krijgt binnen een school. Wanneer jongeren op de middelbare school komen, zoeken zij een groep om bij te horen. Deze groep is veelal homosociaal en heteroseksueel. Homoseksualiteit komt niet als serieuze optie ter sprake, immers er zijn zogenaamd geen homoseksuelen op school. Iedereen zorgt ervoor om volgens het 'normale' plaatje te leven, om te voorkomen dat hij/zij buiten de boot valt. Homoseksualiteit blijft onzichtbaar, wat vervolgens bovengenoemd proces versterkt.

Jongeren socialiseren in een hetero-normatieve wereld. Deze 'werkelijkheid' treffen ze ook op de middelbare school. Onbewust nemen ze deze norm over en gedragen ze zich ernaar. Jongeren die afwijken van deze norm vinden geen aansluiting en worden buitengesloten. Derhalve gedragen jongeren zich 'normaal' met als gevolg dat seksuele diversiteit onzichtbaar blijft. Het is deze dynamiek die pesten mogelijk maakt. Pesters weten zich gesteund door een grote groep meelopers. De gepeste/homoseksuele jongere heeft maar een kleine ring medestanders om zich heen. Docenten moeten expliciet interveniëren in deze dynamiek om homonegatief gedrag tegen te gaan.

Onderzoek van de GGD in Nijmegen bewijst het bestaan van een kleine kern zeer negatieve jongeren (zie paragraaf 6). Zij zijn niet bevattelijk voor een herziening van de norm. De meeste jongeren zijn dit echter wel. Als seksuele diversiteit zichtbaarder wordt, als er contact is met niet-heteroseksuele personen en als heteroseksualiteit minder dominant gecommuniceerd wordt in het dagelijks leven op school, is er verandering in de sociale norm mogelijk. SchoolsOUT zet voornamelijk in op de grote middengroep: de leerlingen die niet per se positief zijn, maar ook niet persistent negatief. Het verminderen van negativiteit in deze groep, werkt ook door op individuele leerlingen. De persistent zeer negatieve groep is erg moeilijk beïnvloedbaar en SchoolsOUT zet daar niet specifiek op in.

Kennis vanuit Allports contacttheorie (1954) wordt ingezet om de norm op scholen te veranderen. Volgens Allport zien groepen elkaar als homogeen, terwijl ze de eigen groep in alle diversiteit beschouwen. Mensen identificeren zich positief met de eigen groep en om dit gevoel vast te houden, zetten zij zich af tegen andere groepen. Het beeld van homoseksualiteit - vrouwelijke mannen, veel naakt, extravagantie - staat ver af van de leefwereld van de jongeren. Zij zetten zich hier tegen af, om zich te sterken in hun eigen groepsidentiteit en om zich te positioneren in de groep. Er is weinig tot geen interactie tussen verschillende groepen. Terwijl contact de manier zou zijn om vooroordelen te verminderen. Mensen leren voorbij vooroordelen en presumpties te kijken. Het contact moet echter wel intensief zijn. Oppervlakkig contact zou vooroordelen juist versterken. LHBT-leerlingen en -docenten moeten zeer zichtbaar en benaderbaar zijn op school om een tegenwicht te kunnen bieden aan bestaande beelden.

SchoolsOUT hanteert inzichten vanuit Allports theorie in veel van haar interventies. Zo komen jongeren tijdens voorlichting in contact met homo- en biseksuele voorlichters. Zij leren over het persoonlijk leven van de voorlichter en diens ervaringen met coming out, coming in, etc. Hiermee wordt actief tegenwicht geboden aan heersende vooroordelen. Ook in de theatervoorstellingen wordt een beeld van de persoon achter de 'homo' gegeven. Zichtbaarheidsacties dienen eenzelfde doel. De strategie van de interventies is gericht op het versterken van empathie voor verschillende opvattingen en uitingen van seksuele diversiteit in de groep jongeren.

Bovenstaande theoretische noties liggen ten grondslag aan veel van de **interventies voor jongeren** die binnen SchoolsOUT worden uitgevoerd. Om de attitude en de sociale norm van jongeren met betrekking tot de mate van homonegativiteit en -positiviteit te veranderen wordt gebruik gemaakt van strategieën om sociale interactie tussen jongeren te beïnvloeden. In veel

van de interventies (zie de handleiding) gaat het om gezamenlijk met elkaar te praten over bewustwording van seksuele diversiteit en ervaren van gevoelens van anderen daarbij (bijvoorbeeld in de theatervoorstellingen), reflecteren op en meningsvorming seksuele diversiteit (in werkvormen die gericht zijn op verwerken van inzichten, meningsvorming in discussie met anderen, etc.) en voorbeeldgedrag van rolmodellen ervaren (COC-voorlichters, gay straight alliances, oudere leerlingen, docenten en/of ouders). Attitude- en meningsvorming staat daarbij voorop. Het aanbieden van relevante kennis is ondersteunend voor deze attitude-vraagstukken (Basismenu (BM), pijler (p.) 2, activiteit (act.) 5-9. Zie voor verdere uitwerking de menukaart op de website). Dit geldt in feite ook voor de vaardigheidsinterventies, die betrekking hebben op het uitdragen van een gezonde attitude ten aanzien van seksuele diversiteit, zoals het tonen van respect voor andere opvattingen, weerstand bieden tegen negatieve groepsdruk, klasgenoten aanspreken op homo-onvriendelijk gedrag etc (BM, p. 1, act. 1, p. 2 act. 5-8).

De focus op een gezonde attitude ten aanzien van seksuele diversiteit levert tevens een bijdrage aan een positieve sociale norm t.a.v. seksuele diversiteit door de leerlingen. Daarin beïnvloeden ze elkaar, maar worden ze ook beïnvloed door de sociale norm en het schoolklimaat dat op een school aanwezig is. De interventies gericht op schoolbeleid, zichtbaarheid en signalering en ondersteuning van LHBT's zijn daarop gericht.

Theorieën over ontstaan en beïnvloeden van cultuur

Het beïnvloeden van een sociale norm **binnen een organisatie als een school** kan ook goed gebruik maken van de theorieën van Hofstede & Hofstede. (Allemaal andersdenkenden, 2005) Volgens hen is cultuur iets dat in de hoofden van mensen zit en hun opvattingen en gedragingen mede vorm geven en bepalen. Zij gebruiken een ui-diagram, waarin ze verschillende elementen onderscheiden en hun onderlinge samenhang omschrijven. Zij onderscheiden symbolen, helden, rituelen en waarden, die allen bijdragen aan - in ons geval - een gezonde cultuur of schoolklimaat t.a.v. seksuele diversiteit. Bij symbolen gaat het om de uitstraling van het beleid van een school en de zichtbaarheid. Concreet kan dat gaan om het ophangen van posters over LHBT-activiteiten op het posterbord van de school, naast posters over andere activiteiten (BM p.4,act16), toelichting op het beleid rondom seksuele diversiteit in de schoolbrochure (BM p.4, act 15), optreden door schoolleiding en docenten als er niet respectvol met seksuele diversiteit wordt omgegaan door leerlingen en leraren (BM p.1, act 1-4). Bij helden om de manier waarop de schoolleiding en andere (belangrijke) personen zoals leraren, ondersteunend personeel, de conciërge (!), de medezeggenschapsraad en de ouderraad, zich opstellen met betrekking tot seksuele diversiteit (BM p1, act 1-3 en p.3, act. 12-14). Ook de aanwezigheid van een actiegroep als de Gay Straight Alliances op school valt hieronder. Bij de rituelen horen bijvoorbeeld jaarlijks terugkerende roze week, een theatervoorstelling, een ondersteuningsaanbod voor LHBT-leerlingen, het uithangen van de regenboogvlag op Coming Out dag . etc. Dan is er al vaak sprake van verankering van beleid. (BM pijler 1,3 en 4) De waarden vormen de kern en zijn de opvattingen en standpunten die de school graag wil uitdragen.

Uit de voorbeelden hierboven blijkt dat in de verschillende interventies die gericht zijn op het schoolbeleid aan verschillende van deze dimensies invulling wordt gegeven.

De aanpak van SchoolsOUT is deels gebaseerd op dezelfde principes die ook gebruikt worden in anti-pestprogramma's rondom schoolbeleid en duidelijkheid over factoren die het schoolklimaat negatief beïnvloeden. Olweus (1993) beschrijft de principes van een programma dat agressief gedrag, of meer specifiek pesten voorkomt en terugdringt: "Het is belangrijk om een schoolomgeving (en idealiter ook een thuisomgeving) te creëren die gekarakteriseerd wordt door warmte, positieve belangstelling en betrokkenheid van volwassenen enerzijds, en door stevige grenzen aan onacceptabel gedrag anderzijds. Ten derde moeten in het geval van overtreding van de grenzen en regels niet-vijandige en niet-fysieke sancties consequent worden toegepast. In deze laatste twee punten ligt impliciet ook een zekere mate van monitoring en surveillance van de activiteiten van de leerlingen binnen en buiten school besloten."

De strategie van de Gezonde School Methode

SchoolsOUT maakt op schoolniveau gebruik van de werkwijze van de effectieve Gezonde School aanpak, een methodiek gericht op een integrale en structurele aanpak op het gebied van gezondheid en onderwijs (gebaseerd op de Schoolslag methodiek (Leurs et al, 2005) afgeleid van de Comprehensive School Health Programme (Marx & Whooley, 1998). De basisgedachte is dat scholen 'probleemeigenaar' zijn. LHBT-leerlingen en -medewerkers ervaren problemen, zijn onzichtbaar en/of worden gepest en het is aan de scholen om daar iets mee te doen. Echter, LHBT-leerlingen - en soms ook medewerkers - zijn onzichtbaar binnen de school. Derhalve moet de school geïnformeerd worden over de thematiek, vervolgens geënthousiasmeerd en in beweging gebracht (Van Bommel et al, 2010). De Gezonde School vertrekt vanuit de gedachte dat een onderwerp vanuit een breder perspectief dan alleen educatie en kennis moeten worden opgepakt. Er moet worden ingezet op: signalering, educatie, omgeving en beleid en regelgeving. Deze brede inzet moet tevens in een intensieve samenwerking tussen de verschillende betrokken actoren worden vormgegeven. Hierdoor wordt zorg gedragen voor een integrale (gericht op verschillende niveaus en doelgroepen) en een structurele (geborgen in beleid en gericht op meerdere jaren) aanpak.

De manier van werken van SchoolsOUT sluit naadloos aan op de Gezonde School Methode. Dat uit zich o.a. in het werken met menu's binnen SchoolsOUT, waarin interventies opgenomen zijn over signalering, educatie, omgeving en beleid en regelgeving. Participatie van de doelgroep LHBT's en van scholen is binnen SchoolsOUT op het strategische, tactische en

operationele niveau vormgegeven. Uitgangspunt binnen SchoolsOUT is de school en het faciliteren en ondersteunen van de school laten we optimaal aansluiten bij wat past en kan bij de school. Dat vraagt tevens om ruimte om de aanpak steeds verder te ontwikkelen. Het gaat niet om een statisch programma, maar om een steeds lerende ontwikkeling in co-creatie tussen scholen, aanbieders en projectcoördinator. Co-creatie is een belangrijke succesfactor voor een structurele toepassing van gezondheidsbevordering (Vaandrager, e.a., 2010)

Ook het monitoren van de voortgang en dat consequent met de school bespreken en daarop nieuwe acties plannen past in de Gezonde School methode. De ervaring binnen de Nijmeegse context is ook dat SchoolsOUT en de Gezonde School aanpak vanuit de GGD elkaar wederzijds erg versterken en elkaar soms op verrassende wijze in stellingbrengen.

Als we het over normontwikkeling hebben dan past de integrale aanpak daar ook bij. Op veel verschillende manieren wordt dezelfde boodschap uitgedragen. Herhaling van de boodschap is een effectieve strategie. Deze integrale aanpak - zoals SchoolsOUT die hanteert - wordt ook als een belangrijke voorwaarde voor een effectieve strategie gezien in benaderingen van andere (gezondheids)thema's: de epode-aanpak voor overgewicht; de integrale aanpak van verkeersveiligheidsbeleid met aandacht voor beleid, educatie en voorzieningen.

Een systematische implementatie-theorie

Een belangrijk onderdeel van SchoolsOUT op het stedelijke en regionale niveau is een gerichte implementatie-strategie om een infrastructuur te creëren die implementatie van SchoolsOUT op brede schaal mogelijk maakt en ondersteunt. Een school functioneert niet in een vacuüm, maar wordt sterk beïnvloed door collega-scholen, door de koepel van scholen, waar men bestuurlijk vaak deel van uitmaakt, de opvattingen in de gemeente en de normen en waarden over seksuele diversiteit van de gemeenschap/samenleving waarin men als school functioneert. de gemeente

Scholen maken onderdeel uit van de samenleving/ context

Voor het plannen en uitzetten van activiteiten wordt het model voor implementatie van Fleuren, Wiefferink en Paulussen (2004) als theoretisch model gebruikt. Dat houdt in dat er specifieke interventies worden ingezet om scholen van bekendheid met het project (disseminatie), via motiveren om mee te doen (adoptie) naar gebruik en structurele inbedding van het project binnen de school te krijgen. Voor iedere fase zullen interventies worden ingezet die aansluiten bij de doelstellingen van de implementatiefase. Voor de disseminatie fase gaat het vooral om interventies gericht op kennis over het project, in de adoptie-fase om interventies gericht op de attitude en de motivatie van de ontvangende school. In de gebruiksfase gaat het om oefenen en leren het in de eigen context toe te passen en in de behoudsfase zijn de interventies gericht op het realiseren van borging van beleid en randvoorwaarden. Het succes van de mate van implementatie van SchoolsOUT hangt, in navolging van het theoretisch model van Fleuren e.a. af van vijf factoren: de productkenmerken, de implementatiestrategie, de kenmerken van de implementator, de kenmerken van de ontvanger en de sociaal politieke context. Deze zaken krijgen als volgt vorm binnen SchoolsOUT:

- Productkenmerken: de productkenmerken van de 79 afzonderlijke interventies die SchoolsOUT aanbiedt zijn veelomvattend. Dat maakt op-maat aanbod mogelijk. Scholen kunnen proberen wat binnen hun context past. Interventies kunnen door de school getoetst worden op toegankelijkheid en werkbaarheid. Voor het basisonderwijs ligt de nadruk bij de interventies op het informeren van de leerlingen. De interventies op het voortgezet onderwijs zijn meer bewustwordend van aard. Op het ROC komt daar nog de aandacht voor seksuele diversiteit in de toekomstige werkpraktijk bij.
- Implementatiestrategie: De implementatiestrategie van SchoolsOUT maakt gebruik van interventies die passen bij de fase waarin de school zit op de lijn van disseminatie-adoptie-gebruik-behoud. Via een planmatige aanpak proberen we steeds dichterbij het doel van een integrale en structurele inbedding van aandacht voor seksuele diversiteit in het basis- en voortgezet onderwijs en het ROC. Helpend bij deze strategie is dat gelijktijdig op drie niveaus (strategisch, tactisch en operationeel) gewerkt wordt binnen het project op een manier die het mogelijk maakt dat de niveaus elkaar positief beïnvloeden.
- Kenmerken implementator: In wezen is er sprake van meerdere implementators: de GGD/coördinator SchoolsOUT (een voor de scholen bekende en betrouwbare partner), de begeleidingscommissie en het politieke bestuur, i.c. de wethouder. De begeleidingscommissie bestaat uit alle belangrijke stakeholders, waardoor alle betrokkenen direct invloed hebben op de strategie en monitoring. Een enthousiaste wethouder en een ondersteunende gemeenteraad geeft het project veel maatschappelijke legitimiteit en stimuleert schoolbesturen en -directies om te participeren.
- Kenmerken ontvanger: de ontvangers (42 basisscholen, 27 scholen in het voortgezet onderwijs en een groot ROC) wisselen sterk. Per school is derhalve een contactpersoon aangesteld die direct contact heeft met de coördinator SchoolsOUT. Het noodzakelijke maatwerk is hierdoor mogelijk.
- Sociaal politieke context: Alle belangrijke stakeholders (scholen, gemeente, belangenorganisaties) ondersteunen SchoolsOUT. De gemeente zorgt daarenboven voor de financiële ondersteuning. In Nijmegen is acceptatie van LHBT al tientallen jaren een actueel en belangrijk maatschappelijk en politiek thema. Politiek en burgers ondersteunen de emancipatie en integratie van minderheden in grote meerderheid. Deze politieke en sociale ondersteuning is een belangrijke faciliterende factor voor het project.

3.4 Werkzame elementen

De volgende werkzame elementen zijn van groot belang om het hoofddoel (een positieve norm) inhoudelijk ook te realiseren:

- Focus op strategieën gericht op sociale norm-ontwikkeling (2, 3)
- Gebruik van strategieën om sociale interactie tussen jongeren te beïnvloeden, o.a. intergroep contact (2, 3, 6)
- Vooroordelen betreffen onder andere onzekerheid eigen seksuele identiteit; daarop strategieën gericht op empathie versterken en rollenspelen inzetten gerelateerd aan theater en de lessen op school (2, 3)
- Omvattende en integrale aanpak, waardoor interventies elkaar kunnen versterken (2, 3, 5, 6)
- Basismenu (zie pag. 12) als uitgangspunt voor minimale inzet om doelen te bereiken. (2, 3, 4)

De volgende werkzame elementen zijn belangrijke strategieën en randvoorwaarden om de hoofddoelstelling van SchoolsOUT te helpen realiseren:

- Aanpak op maat met, voor en van de school (2, 5)
- Aanpak met een lange adem/looptijd (2, 3, 5)
- Veel aandacht voor implementatiestrategie die continu wordt geactualiseerd (2, 3, 4, 5)
- Jaarlijkse voortgangsmeter van project en 4 jaarlijks resultaat op leerlingniveau via EMOVO (2, 4, 6)
- Structurele samenwerking met de Gezonde School-aanpak; SchoolsOUT en Gezonde School versterken elkaar over en weer (2, 3)
- Professionele, enthousiaste coördinator/projectleider die alle partijen bindt en verbindt en tevens de kwaliteit bewaakt (4)
- Samenwerking met en participatie van COC en andere roze aanbieders (2, 4)
- Sterke support van schoolbesturen van vrijwel alle Nijmeegse scholen (o.a. via stuurgroep en convenant) (2, 3, 4)
- Sterke politieke steun van gemeenteraad en B&W en langjarige financiële ondersteuning (2, 3, 4)

De scores verwijzen naar de delen van dit werkblad:

2= veronderstelling in de aanpak

3 = onderbouwing

4 = uitvoering

5 = praktijkervaring

6 = aanwijzing voor effectiviteit

4. Uitvoering

4.1 Materialen

Aan materialen zijn beschikbaar:

. Uitgebreide handleiding met o.a. de menukaart: een overzicht met alle mogelijke en beschikbare interventies voor scholen, onderverdeeld naar de vier pijlers: beleid, educatie, zorg, begeleiding en signalering en zichtbaarheid. Interventies voor de verschillende doelgroepen zijn hierin zichtbaar;

. Online is veel informatie beschikbaar via de website van SchoolsOUT: www.schoolsoutweb.nl.

. Taak/functieomschrijving coördinator SchoolsOUT;

. taakomschrijving van de begeleidingscommissie;

. Gestructureerde aanpak voor werving middels persoonlijk contact volgens format (zie handleiding)

. Monitor-systeem voor jaarlijkse rapportage en verslaglegging van activiteiten die zijn uitgevoerd. Op leerling niveau is er een vragen set die bij het monitor onderzoek van de GGD (EMOVO) ieder 4 jaar afgenomen kan worden bij alle leerlingen van klassen 2 en 4 van het VO en de eerste klas van het ROC middels een module in Test je Leefstijl. Voor het basisonderwijs is er nog geen evaluatie-instrumentarium ontwikkeld voor de kinderen en hun ouders.

. Het convenant, zoals dat in mei 2012 is getekend door alle Nijmeegse PO- en VO-scholen, het ROC, de GGD, de gemeente Nijmegen, COC en Dito!. De VO-raad en de HBO-raad waren aanwezig om hun adhesie te betuigen.

. Daarnaast zijn er ook nog: het projectplan, evaluatierapporten en jaarverslagen.

4.2 Type organisatie

De belangrijkste uitvoerder is de GGD of een andere organisatie die het projectmanagement van SchoolsOUT op zich kan nemen. Binnen de GGD is dit de projectcoördinator eventueel met zijn/haar collega's van het Gezonde Schoolteam.

Voor de uitvoering van de activiteiten op de scholen zelf zijn de uitvoerders:

- De scholen zelf
- Een geselecteerde groep aanbieders van met name theatervoorstellingen, die zelf ook eigenaar zijn van de producties.
- De COC voorlichtingsgroep (verzorgt jaarlijks rond de 100 voorlichtingen op scholen)

4.3 Opleidingen en competenties

De coördinator van SchoolsOUT fungeert als 'spin in het web': hij/zij draagt zorg voor de verdere implementatie van het project, onderhoudt contacten met scholen en aanbieders en informeert de betrokken partijen over de voortgang via de begeleidingscommissie.

Wat betreft de coördinator worden de volgende eisen gesteld:

- . Minimaal HBO-niveau;
- . Kennis van de ontwikkelingen binnen de gezondheidsbevordering;
- . Affiniteit met het thema seksuele diversiteit;
- . Het thema sociale veiligheid en seksuele diversiteit kunnen vertalen naar concrete activiteiten op scholen;
- . Ervaring met netwerken en het werken met het voortgezet onderwijs (directie, medewerkers, leerlingen, ouders);
- . Kennis van de Gezonde School Methode;
- . Een op participatie en empowerment-gerichte werkhouding en beschikken over methodieken om hier ook vorm en inhoud aan te geven;
- . Ervaring met projectmatig werken en in het leiden en uitvoeren van implementatieprojecten;
- . Ervaring in het verbinden van initiatieven en het makelen van vraag en aanbod;
- . Als betrouwbare en prettige partner kunnen optreden voor scholen, trajectpartners, organisaties met een roze aanbod en andere maatschappelijke instellingen;
- . Kennis van en inzicht in politiek-bestuurlijke verhoudingen;
- . Een flexibele grondhouding;
- . Een proactieve, enthousiasmerende en op samenwerking gerichte houding.

De aanbieders die worden opgenomen in de menukaart van SchoolsOUT stellen zelf eisen aan hun medewerkers en de interventies die ze inzetten. Daarbij wordt nagegaan of de eisen in lijn zijn met de manier van werken en de theoretische concepten, die in deze beschrijving voor worden gesteld. De coördinator van SchoolsOUT is hiervan op de hoogte en ziet erop toe dat de interventie/werkvorm voldoet aan deze kwaliteitseisen van SchoolsOUT.

4.4 Kwaliteitsbewaking

De kwaliteit van de interventie wordt bewaakt door te werken volgens de principes en de theoretische concepten zoals die in deze beschrijving zijn weergegeven en in het handboek voor specifieke interventies zijn geconcretiseerd. Veel hangt daarnaast af of de interventies worden uitgevoerd zoals ze bedoeld zijn. Daar speelt de projectcoördinator een belangrijke rol in.

De uitrol van het project is de primaire verantwoordelijkheid van de coördinator. Hij of zij houdt het overzicht en brengt scholen en aanbieders met elkaar in contact. Ook de ontwikkeling van het project en de introductie van nieuwe aanbieders is de verantwoordelijkheid van de coördinator. Ze bewaakt daarbij of de manier van werken en de theoretische concepten passen bij de uitgangspunten van SchoolsOUT.

De coördinator houdt het overzicht door gesprekken met:

- Scholen: in deze gesprekken wordt de ambitie van scholen besproken en ook de voortgang binnen SchoolsOUT. De coördinator introduceert nieuwe aanbieders of nieuwe werkvormen en beantwoordt de vragen die leven. Tevens kan de coördinator meedenken over beleidsvoornemens of voorstellen doen voor in te zetten werkvormen.
- Aanbieders: in deze gesprekken wordt bekeken welke interventie de verschillende aanbieders wegzetten en op welke scholen. Voorafgaand aan de opdrachtverlening maakt de coördinator afspraken over de kwaliteit van de uitvoering. Opvallende gebeurtenissen en eventuele problemen in communicatie of anderszins worden besproken, zodat de coördinator goed op de hoogte is. Vier maal per jaar organiseert de coördinator een overleg met alle aanbieders, zodat zij nader kennismaken en gebruik kunnen maken van elkaars kennis en ervaringen, maar worden ook knelpunten en de kwaliteit van de uitvoering besproken.
- Een breed netwerk van personen en organisaties die zich bezighouden met onderwijs en/of homoseksualiteit: deze gesprekken worden gevoerd om op de hoogte te zijn van alle ontwikkelingen die mogelijk interessant zijn voor SchoolsOUT (nieuwe interventies, nieuwe aanbieders, nieuwe scholen, etc.).

De verslagen van deze gesprekken worden gearchiveerd. Daarnaast worden de activiteiten van scholen en de aanbieders gearchiveerd, zodat er altijd een up-to-date overzicht is van hetgeen er gebeurt binnen het kader van SchoolsOUT. Dit up-to-date overzicht wordt ingezet om op nieuwe scholen de procedure toe te lichten en om de stakeholders op de hoogte te houden. Ook in de overleggen tussen de coördinator en de aanbieders worden deze overzichten gebruikt. Enerzijds om te kijken wie waar komt en anderzijds om ervaringen uit te wisselen die mogelijk van belang zijn in de contacten met scholen.

De begeleidingscommissie houdt toezicht op SchoolsOUT en de coördinator. De commissie, bestaande uit zowel aanbieders als scholen, spreekt met de coördinator over de plannen voor SchoolsOUT en evalueert de stappen die genomen zijn. Verder fungeert de begeleidingscommissie als klankbord, welke vanuit persoonlijke en professionele expertise advies geeft aan de coördinator.

Tot slot wordt het project enkele malen per jaar besproken met de gemeente Nijmegen, de belangrijkste financier. In deze gesprekken wordt gesproken over het bereik van het project en de verschillende activiteiten die zijn georganiseerd. De activiteiten in het kader van de begeleidingscommissie en de contacten met de gemeente zijn belangrijk om de politieke steun en commitment te blijven behouden. Dat vraagt continue aandacht.

4.5 Randvoorwaarden

Organisatorische en contextuele randvoorwaarden zijn voor een goede uitvoering essentieel. In 2.2. hebben we de intermediaire en randvoorwaardelijke doelen benoemd. Deze zijn gebaseerd op de procesindicatoren die zijn opgesteld in het kader van het Referentiekader Gezondheidsbevordering (Hekkink, e.a. , 2007). In feite maken ze integraal onderdeel uit van SchoolsOUT. Ze hebben betrekking op implementatieplan (waar we in de volgende paragraaf op ingaan), begeleidingscommissie met stakeholders op bestuurlijk niveau voor draagvlak, support en verankeren van eigenaarschap, groot netwerk aan samenwerkingspartners, participatie van de doelgroep en de intermediaire doelgroep, innovatiekracht en gerichte aandacht daarvoor, een monitorsysteem om voortgang te meten en zichtbaar te maken en - last but not least - politieke steun en commitment van de gemeente en structurele financiering voor de ondersteuning.

4.6 Implementatie

Een school opereert niet in een vacuüm. Het creëren van een veilig en homopositief schoolklimaat wordt sterk gestimuleerd als alle scholen in een stad/regio daaraan willen werken. Een stadsbrede implementatiestrategie is daarom een belangrijk onderdeel van het realiseren van de hoofddoelstelling. Het gaat om de volgende subdoelen:

- Er is draagvlak voor gerichte aanpak om acceptatie van LHBT's te vergroten bij bestuurders van koepels van scholen in Nijmegen, blijktend uit onderschrijven van een nieuwe versie van een convenant in 2015
- Er is draagvlak voor de gerichte aanpak om acceptatie van LHBT's te vergroten bij wethouders, raadsleden en ambtenaren, blijktend uit ondertekening van een nieuwe versie van een convenant in 2015 en het beschikbaar stellen van financiën om de ondersteuning van SchoolsOUT mogelijk te maken.
- Er is een intensieve en structurele samenwerking met de deelnemende partijen, zowel op strategisch, tactisch en operationeel niveau binnen de organisaties vormgegeven. Dit is geoperationaliseerd door middel van:
 - Een begeleidingscommissie met vertegenwoordigers op bestuurlijk niveau van alle betrokken partijen (gemeente, GGD, onderwijsinstellingen en belangenorganisaties);
 - Een jaarlijkse inspiratiedag met aanbieders van interventies, belangenorganisaties en de afnemers (alle scholen van PO,VO en ROC);
 - Een convenant waarin de investering in de betrokkenheid van partners voor een periode van vier jaar wordt vastgelegd (zie bijlage 1).

Op het implementatievlak zijn voor de komende jaren de volgende doelen geformuleerd:

- Toename van 15% van de scholen met een structureel SchoolsOUT beleid op het VO,
- deelname van 30% van de scholen aan SchoolsOUT in het basisonderwijs en
- 30% van de opleidingen binnen de sectoren economie en zorg op niveau 1 en 2 van het ROC.

Er is een implementatieplan waarin voor iedere implementatiefase is aangegeven welke interventies daarvoor worden ingezet. (zie ook paragraaf 3 : de verantwoording van de onderbouwing)

Voor de disseminatiefase:

- Voorlichtingsactiviteiten, zoals website, nieuwsbrieven, pers-uitingen en veel persoonlijke communicatie via projectcoördinator met iedere school
- Begeleidingscommissie communiceert en stimuleert eigen achterban

Voor de adoptiefase:

- Op maat motiveren van scholen door projectcoördinator
- Ervaren scholen en aandacht functionarissen collega-scholen /collega's laten inspireren
- Jaarlijkse inspiratiedag
- Theatervoorstelling om docenten en scholen te motiveren
- Stimulans vanuit bestuurlijk en politieke niveau

- Ouders in stelling brengen om aandacht voor seksuele diversiteit te vragen van scholen
- Monitor-gegevens over de opvattingen van leerlingen van de eigen school vanuit EMOVO

Voor de gebruiksfase:

- Handleiding en website
- Persoonlijke ondersteuning van de projectcoördinator
- Ondersteuning vanuit het Gezonde Schoolteam op het thema seksuele gezondheid
- Inspiratiedag met workshops

Voor de behoudsfase/verankering:

- Vierjaarlijks convenant
- Langjarige financiering van de ondersteuningsstructuur
- Verankering in het beleid van scholen
- Verankering in het beleid van de boven schoolse koepels

4.7 Kosten

Binnen SchoolsOUT worden door verschillende partijen kosten gemaakt. Daarin kunnen onderscheiden worden: gemeente Nijmegen als projectfinancier en scholen als afnemer. De kosten voor SchoolsOUT zijn op te delen in materiaal- en infrastructurele kosten.

Materiaalkosten:

Scholen maken gratis deel uit van het project SchoolsOUT. Interventies/werkvormen die worden aangeboden zijn gratis. Steeds meer materiaal is ook direct digitaal beschikbaar voor de school.

Voor interventies die op school worden uitgevoerd door anderen dan de leraren zelf wordt wel een kostprijs berekend. Dit geldt met name voor de voorlichtingen van het COC, waar een school € 40,- voor moet betalen en de theateervoorstellingen, die rond 1.200,- per voorstelling, inclusief nagesprek kosten. In contacten met de scholen wordt duidelijk gemaakt dat de betaalde interventies een wezenlijk onderdeel zijn van het traject. Veel scholen maken gebruik van deze interventies.

Aanbieders van interventies, zoals theatergroepen, maken soms aanspraak op een deel van het materiaalbudget voor de ontwikkeling van nieuwe interventies/werkvormen.

Infrastructurele kosten:

De infrastructurele kosten betreffen de ondersteuning en begeleiding die vanuit de coördinator wordt gegeven aan scholen. In totaal wordt er 1,0 fte (36 uur) gefinancierd. Deze gelden zijn als volgt opgedeeld:

- De coördinator, aangesteld binnen de GGD, die de dagelijkse leiding van SchoolsOUT in handen heeft (28 uur);
- Een aandachtsfunctionaris primair onderwijs, hier ook werkzaam (4 uur);
- Een aandachtsfunctionaris ROC, hier ook werkzaam (4 uur).

In totaal gaat het, in Nijmegen, om zeventig onderwijsinstellingen, waarvan 42 basisscholen, 27 middelbare scholen en één groot ROC. De gemeente Nijmegen betaalt jaarlijks € 116.000,- voor de coördinatie en materiële kosten. Omgerekend naar het aantal scholen betekent dit een investering van ongeveer € 1.650,- EUR per school. Dit bedrag is uiteraard niet het geld dat per school wordt besteed, immers veel kosten zitten in het salaris van de coördinator en aandachtsfunctionarissen.

Verdere kosten

Scholen maken door deelname aan het project ook zelf extra kosten. Zoals gezegd voor het afnemen van sommige interventies (voorlichting, interactief theater). Maar ook door ureninzet van de contactpersoon op een school of bijvoorbeeld een docenttraining over het thema onderwijs en seksuele diversiteit.

Een contactpersoon is op jaarbasis ongeveer twintig uur kwijt aan SchoolsOUT. Hierbij kan gedacht worden aan gesprekken met de coördinator van SchoolsOUT, gesprekken met het docententeam voor het vergroten van het draagvlak en het opzetten van een programma voor de school. De urenbesteding zal wat meer worden als een contactpersoon verantwoordelijk is voor de hele uitrol van het programma. In veel scholen spelen vakdocenten hier echter ook een rol in. Bijvoorbeeld: een filmmiddag bij levensbeschouwing wordt georganiseerd door de vakdocent en niet de contactpersoon.

Sommige scholen kiezen ervoor hun docentteam een training te geven. Een dergelijke training wordt veelal voor een klein bedrag gegeven door de coördinator van SchoolsOut en een voorlichting van het COC voorlichtingsteam. Gezien het aantal studiemiddagen voor docenten klein is, betekent zo'n thematische training een investering voor een school.

5. Onderzoek naar praktijkervaringen

A. GGD Nijmegen, Evaluatie traject voortgezet onderwijs en homoseksualiteit & SchoolsOUT, 2013.

B. Dit onderzoek betreft een procesevaluatie van SchoolsOUT en diens voorloper Traject voortgezet onderwijs en homoseksualiteit. Het is een intern document van de GGD, ongepubliceerd en gebaseerd op gegevens uit evaluaties en jaarverslagen.

C. Het onderzoek beschrijft zowel de wijze waarop monitoring van SchoolsOUT wordt vormgegeven als de resultaten van deze monitoring.

Naast jaarlijkse evaluaties en verslagen vindt er voortdurende monitoring plaats op 3 niveaus: de coördinator en de scholen; de coördinator en de aanbieders; alle betrokkenen samen. De coördinator en de scholen bespreken jaarlijks de voortgang, eventuele probleempunten en de doelen voor komend jaar. In het overleg met de aanbieders bespreekt de coördinator ervaringen op de scholen, nieuwe interventies en verdere ontwikkelingen van het project. Alle betrokkenen komen samen in de begeleidingscommissie. Deze commissie overziet het grote geheel en bepaalt de doelen van SchoolsOUT. Door deze monitoring op drie niveaus vindt voortdurende triangulatie plaats.

Het onderzoek laat een kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling zien. Sinds de start, begin jaren 2000, is het aantal deelnemende scholen gestegen van 13 naar 22. Binnen de scholen worden steeds meer en diverse activiteiten ontplooid op de vier pijlers. Hiermee is het bereikte aantal leerlingen gestegen van 4000 naar bijna 6800 per jaar. De schatting is dat inmiddels tachtig procent van alle docenten, onderwijsondersteunend personeel en bestuurders bereikt wordt. Sinds 2011 is het project uitgebreid naar ROC en primair onderwijs.

Leerlingen, medewerkers/docenten en aanbieders zijn over het algemeen tevreden over het project. Problemen en negatieve geluiden komen incidenteel voor. Wel dient opgemerkt te worden dat ervaringen vooralsnog onvoldoende gemonitord worden. Het streven is om ervaringen van medewerkers jaarlijks te evalueren.

Het project richtte zich aanvankelijk op docenten. Omdat het draagvlak onvoldoende bleef is in overleg met COC Nijmegen een methode voor docenten ontwikkeld. Vervolgens richtte implementatie zich vooral op leerlingen met een groei aan interventies tot gevolg. De pijler zorg blijft een punt van aandacht. De mentoren- en docentenvoorlichting van GGD en COC Nijmegen biedt hiervoor deels een oplossing. De coördinator blijft in gesprekken met de scholen hameren op het belang van volledige implementatie van SchoolsOUT.

6. Onderzoek naar effectiviteit

6.1 Onderzoek in Nederland

Er zijn twee onderzoeken die direct de effectiviteit van de interventie hebben getoetst.

Onderzoek #1

A. GGD Nijmegen, SchoolsOUT: onderzoek naar de effectiviteit, 2012.

B. Het betreft een onderzoek op basis van gegevens van Emovo. Emovo is een monitor die uitgevoerd wordt door de GGD en een scala aan thema's bevraagd bij jongeren in klas 2 en klas 4 van het voortgezet onderwijs. De cijfers zijn geanalyseerd door de GGD en gepresenteerd wordt een vergelijking in de longitudinale ontwikkeling van homonegativiteit tussen scholen met variërende activiteit binnen SchoolsOUT. In totaal worden de antwoorden van 5603 leerlingen geanalyseerd. Deze leerlingen zijn verdeeld over 27 scholen en 338 klassen. Het onderzoek maakt aannemelijk dat SchoolsOUT effectief is. Aanvullend onderzoek is echter nodig om meer inzicht te verkrijgen.

C. Het onderzoek maakt aannemelijk dat SchoolsOUT effectief is. Te zien is houdingen in het algemeen en ten aanzien van sociale afstand sterker positief worden op scholen die actief betrokken zijn bij SchoolsOUT. Ook op scholen die niet of nauwelijks actief zijn wordt een positieve trend gevonden, deze is echter beduidend minder sterk. Ter illustratie: op zeer actieve scholen wordt het percentage homonegatiever leerlingen tussen 2003 en 2011 met bijna 33 procent verminderd, tegen ruim 12 procent op niet-actieve scholen. Met betrekking tot sociale afstand is dit verschil bijna even groot: bijna 35 procent voor zeer actieve scholen tegen ruim 15 procent voor niet of nauwelijks actieve scholen. De cijfers laten ook zien dat er sprake is van een harde kern van sterk negatieve leerlingen. Deze groep omvat om en nabij 10 procent van de leerlingpopulatie en blijft stabiel over de jaren. De verschuiving van negatief naar positief lijkt vooral op te treden bij de grote groep leerlingen in het middensegment.

In Emovo wordt een vraag gesteld over de mogelijkheid om uit de kast te komen op scholen. Hier blijken juist niet-actieve scholen het beter te doen. Deze bevinding laat zien dat alleen een programma als SchoolsOUT geen garantie is voor positieve

leerlingen. De sociale werkelijkheid is dusdanig divers dat veel verschillende kenmerken op elkaar inwerken. Daarnaast is de vraag wellicht geen goede operationalisatie om individuele negativiteit te bepalen: een leerling kan homonegatief zijn en ondertussen inschatten dat je op school best uit de kast kunt komen. Wellicht is deze vraag geen correcte meting van individuele homonegativiteit.

Onderzoek #2

A. Blaauw, Attitudes towards homosexuality, 2012 (aanvullend onderzoek: Blaauw & Ultee, Effects of Six Small-Scale Settings on Four Aspects of Homonegativity among Dutch Secondary School Students (in afwachting van publicatie)

B. Het onderzoek van Blaauw betreft een scriptie geschreven ter afronding van de onderzoeksmaster Social and Cultural Science, Radboud Universiteit. Blaauw heeft op basis van cijfers van de Emovo monitor determinanten van homonegativiteit onderzocht. In dat onderzoek betreft hij ook de rol die scholen spelen in het beïnvloeden van sociale attitude van hun leerlingen. Het artikel van Blaauw en Ultee is geschreven op basis van het afstudeeronderzoek van Blaauw en ingediend bij de European Sociological Review. Blaauw en Ultee hebben enkele zaken verder uitgediept t.o.v. het afstudeeronderzoek.

C. Het determinantenonderzoek van Blaauw staat eerder in dit document beschreven in het hoofdstuk 'onderbouwing'. Interessant in zijn verdere bevindingen is het effect van SchoolsOUT. Blaauw vindt een klein effect van LHBT-beleid op homonegativiteit. Leerlingen op scholen die actiever zijn binnen SchoolsOUT zijn minder negatief. Uit additionele analyses blijkt dat SchoolsOUT samenhangt met het percentage negatieve leerlingen in een klas. Actieve scholen hebben tot 5 procent minder homonegatieve leerlingen in hun klas. Jongeren met minder negatieve leerlingen om zich heen, zijn zelf ook minder negatief. SchoolsOUT heeft een duidelijk indirect effect op de attitude van leerlingen.

6.2 Onderzoek naar vergelijkbare interventies

Er is geen onderzoek gedaan naar een vergelijkbare interventie.

7. Overige informatie

7.1 Ontwikkeld door

GGD Gelderland-Zuid

Groenewoudseweg 275 / Postbus 1120

6501 BC

Nijmegen

Telefoon: 024-3297318

8. Aangehaalde literatuur

Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Cambridge: Perseus Books.

Battles, C., & Hilton-Morrow, W. (2010). Nobody Wants to Watch a Beacon: Will and Grace and the Limits of Mainstream Network Television. In J. Elledge (Ed.) *Queers in American Popular Culture*. Santa Barbara: Greenwood Publishing Group.

Blaauw, J. (2012). *Attitudes Towards Homosexuality. A Study on Contextual Explanations of General and Specific Homonegativity among Dutch Secondary School Students*. Nijmegen: Radboud University.

Blaauw, J., & Ultee, W. C. (2013). *Effects of Six Contexts on Four Aspects of Homonegativity among Dutch Secondary School Students*. Submitted to: *European Sociological Review*.

Brunner, S. R. (2012). *To Bi or not to Bi. Een onderzoek naar de houding ten opzichte van biseksualiteit in Nederland in 2011 en de verklaringen daarvoor*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

COC Nederland (2003). *Potten en flikkers de kast uit... Hoe tolerant is jouw school?*

Cohler, B. J., & Hammack, P. L. (2007). The Psychological World of the Gay Teenager: Social Change, Narrative, and "Normality". *Journal of Youth and Adolescence*, 36(1), 47-59.

Epstein, J. L. (2001). *Schools, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview Press.

Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2008). Sexual orientation, homophobia, bullying, and psychological adjustment during adolescence [special issue]. *School Psychology Review*, 37, 202-216.

Fleuren, M., Wiefferink, K., & Paulussen, T. (2004). Determinants of innovation within health care organisations. *Literature review and Delphi study*. *International Journal for Quality in Health Care*, 16(2), 107-123

Hekkink, C.F., Molleman, G. R. M., Keijser, J.F.E.M., Saan, H. (2007) *Onderzoek naar indicator ontwikkeling voor gezondheidsbevordering*. In : *Het referentiekader Gezondheidsbevordering verder uitgediept*. Saan, H., de Haes, W. Hekkink,

C. (red), deelrapport 8 (28p). NIGZ, Woerden.

Hofstede, G., Hofstede, G.J., Minkhof, M. (2012) Allemaal andersdenkenden, omgaan met cultuurverschillen, Amsterdam: Business Contact.

Hubbard, R. R., Snipes, D. J., Perrin, P. B., Morgan, M. R., DeJesus, A., & Bhattacharyya, S. (2013). Themes in Heterosexuals' Responses when Challenging LGBT Prejudice. *Sexuality Research and Social Policy*, 1-10.

Korhonen, T., Kylmä, K., Houtsonen, J., Välimäki, M., & Suominen, T. University Students' Knowledge of, and Attitudes Towards HIV and AIDS, Homosexuality, and Sexual Risk Behaviour: A Questionnaire Survey in Two Finnish Universities. *Journal of Biosocial Science*, 44(6), 661-675.

Kuypers, L. (2012). Transgenders in Nederland: prevalentie en attitudes. *Tijdschrift voor seksuologie*, 36(2), 129-135.

Lee, T. T., & Hicks, G. R. (2011). An Analysis of Factors Affecting Attitudes Toward Same-Sex Marriage: Do the Media Matter? *Journal of Homosexuality*, 58(10), 1391-1408.

Leurs, M. T. W., Schaalma, H. P., Jansen, M. W. J., Mur-Veeman, I. M., St.Leger, L. H., & Vries, N., de. (2005). Development of a collaborative model to improve school health promotion in the Netherlands. *Health Promotion International*, 20(3), 296-305.

Lubbers, M., Jaspers, E., & Ultee, W. C. (2006). Het homohuwelijk na invoering: voor- en tegenstanders. *Mens en Maatschappij*, 81(2), 101-120. Marx, E. and Wooley, S. F. (eds) (1998) *Health is Academic. A Guide to Coordinated School Health Programs*. Teachers College Press, New York.

Overbeek, N., & Renkens, J. (1998). *De heteroseksuele school*. Nijmegen: wetenschapswinkel Nijmegen. SCP (2010). *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Russell, S.T, Muraco, A., Subramaniam, A. & Laub C. (2009) Youth Empowerment and High School Gay Straight Alliances. *J.Youth Adolesc.* 2009 August; 38(7): 891-903.

Schuyf, J. (2009). *Geweld tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Een literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding*. Den Haag: WODC.

Swearer, S. M., Turner, R. K., & Givens, J. E. (2008). "You're So Gay!": Do Different Forms of Bullying Matter for Adolescent Males? *School Psychology Review*, 37(2), 160-173.

Van Bommel, H. (2010). *Vroegsignalering bij migrantenkinderen*. Pharos, Utrecht.

Vaandrager, L., van der Driessen Mareeuw, F., Naaldenberg, J., Klerkx, L., Molleman, G., de Regt, W. & Zandvliet, J., (2010) *De kennisinfrastructuur van de Openbare Gezondheidszorg; vorm en functioneren*. ZonMw, Den Haag.

Woodford, M. R., Atteberry, B., Derr, M., & Howell, M. (2013). Endorsement for Civil Rights for Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People Among Heterosexual College Students: Informing Socially Just Policy Advocacy.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

